

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, групи 632

спеціальності «Початкова освіта»

ТОДОРІУК ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

*Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Шестобуз О.С.*

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 3 від 7 листопада 2023 р.*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2023

АНОТАЦІЯ

Тодорюк В.С. Художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. – Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 013 Початкова освіта. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023. – 90 с.

У магістерській роботі автором обґрунтовано особливості художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. У художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва важливим є навчання учнів сприймати та усвідомлювати красу дійсності, відчувати емоції та почуття до об'єктів і явищ природи, навчитися відрізняти прекрасне в довкіллі. Твори декоративно-прикладного мистецтва захоплюють красою, примушують спостерігати та відчувати завдяки візерункам, орнаментам із рослинних і геометричних елементів, кольорам і їх відтінкам, елементам українського декоративного розпису.

Розкрито актуальність проблеми художньо-естетичного розвитку особистості у науковій літературі. Проаналізовано суть та вікові особливості художньо-естетичного розвитку молодших школярів. Охарактеризовано засоби декоративно-прикладного мистецтва в художньо-естетичному розвитку молодших школярів.

Здійснено дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Визначено методичний інструментарій художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Ключові слова: художньо-естетичний розвиток, естетичне сприймання, творчість, урок образотворчого мистецтва, декоративно-прикладне мистецтво, орнамент, декоративний розпис.

ABSTRACT

Todoryuk V.S. Artistic and aesthetic development of younger schoolchildren by means of decorative and applied art. – Manuscript. Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2023. – 90 p.

In the master's work, the author justified the peculiarities of the artistic and aesthetic development of younger schoolchildren by means of decorative and applied art.

The relevance of the problem of artistic and aesthetic development of personality in scientific literature is revealed. The essence and age-specific features of the artistic and aesthetic development of younger schoolchildren are analyzed. The means of decorative and applied art in the artistic and aesthetic development of younger schoolchildren are characterized. A study of the state of artistic and aesthetic development of younger schoolchildren by means of decorative and applied art was carried out. Pedagogical conditions for the artistic and aesthetic development of younger schoolchildren by means of decorative and applied arts are theoretically substantiated. Methodical tools for the artistic and aesthetic development of younger schoolchildren by means of decorative and applied arts.

Key words: artistic and aesthetic development, aesthetic perception, creativity, fine art lesson, decorative and applied art, ornament, decorative painting.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА.....	9
1.1. Актуальність проблеми художньо-естетичного розвитку особистості у науковій літературі.....	9
1.2. Суть та вікові особливості художньо-естетичного розвитку молодших школярів.....	17
1.3. Аналіз засобів декоративно-прикладного мистецтва в художньо-естетичному розвитку молодших школярів.....	25
Висновки до першого розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА..	39
2.1. Дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.....	39
2.2. Характеристика педагогічних умов художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.....	47
2.3. Методичний інструментарій художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.....	54
Висновки до другого розділу.....	64
Висновки.....	66
Список використаних джерел.....	69
Додатки.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. На уроках образотворчого мистецтва вирішуються завдання художньо-естетичного розвитку особистості, що обумовлено особливостями сприймання образотворчого мистецтва та вагомою ролі образотворчої діяльності, які є доступними та емоційно захоплюючими формами творчості. Питання художньо-естетичного розвитку та творчості має виняткову актуальність, оскільки формування особистості, яка відрізняється художньо-естетичними проявами, творчим мисленням в образотворчій діяльності містить сукупність засобів впливу.

Серед аспектів освітнього процесу є художньо-естетичний розвиток особистості, на меті якого обов'язкова художньо-естетична сформованість школярів, розвиток їхньої емоційно-чуттєвої сфери. Важливим є навчання уважності, спостережливості, наполегливості, опанування відчуття кольору та засобами виразності. У результаті відчувається різноманітність краси природи, відмічаються естетичні ознаки об'єктів і явищ, їхні гармонійні внутрішні зв'язки.

Художньо-естетичний розвиток та образотворча діяльність молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва базуються на можливостях створювати художні образи засобами декоративно-прикладного мистецтва, серед яких колір, лінія, форма, об'єм та ін. Ці засоби виразності є у творах образотворчого мистецтва, що створюються у видах образотворчого мистецтва, серед яких декоративно-прикладне мистецтво.

Особливе значення в образотворчій діяльності має розвиток художнього сприймання молодших школярів під час ознайомлення з виробами декоративно-прикладного мистецтва. Твори декоративно-прикладного мистецтва захоплюють красою, фантазією, примушують її спостерігати, слухати і відчувати завдяки візерункам, орнаментам із рослинних та геометричних елементів, елементам українського декоративного розпису, ритму, кольорам і їх відтінкам.

Вагому роль мають вдало підібрані засоби декоративно-прикладного мистецтва та види практичної діяльності на уроці образотворчого мистецтва, від яких залежить чітка взаємодія та доповнення ефективного навчання школярів.

Стан дослідження проблеми. Дослідниками Л. Любарською, Л. Масол, В. Томашевським, узагальнюється унікальність образотворчого мистецтва як навчального предмета, що надає учням можливості до творчого самовираження, розвитку творчої уяви, фантазії, пізнавальної активності в естетичній і образотворчій діяльності.

Ученими І.Бехом, О.Савченко, В. Сухомлинським, К. Ушинським та ін. зроблено вагомий внесок у теоретико-практичне вдосконалення освітнього процесу та обґрунтування суті сензитивності молодшого шкільного віку до художньо-естетичного розвитку школярів.

І. Андрущенко, О. Клименко, С. Коновець, Л.Масол, В. Мотузенко, Н. Стецько та ін. досліджують окремі аспекти розвитку художньо-естетичних почуттів, творчої уяви, здібностей, пізнавальних інтересів до образотворчої діяльності.

Дослідники Є.Антонович, Т.Білецький, І.Демченко, Р.Захарчук-Чугай, О.Красовська, Л.Любарська, О.Рудницька, О.Шарабура та ін. відзначають, що ефективність від вивчення творів декоративно-прикладного мистецтва відзначається рівнем індивідуального прояву художньо-естетичних почуттів і цінностей, їх перетворення у внутрішньому світі, що може здійснюватися при вивченні образотворчого мистецтва.

Відзначимо наявність різноманітних поглядів на особливості художньо-естетичного виховання школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Проте, існує потреба у детальному дослідженні окресленої проблеми, що і сприяло вибору теми магістерської роботи *«Художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва»*.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Завдання дослідження визначалися згідно мети дослідження:

- проаналізувати проблему художньо-естетичного розвитку особистості у науковій літературі;
- охарактеризувати засоби декоративно-прикладного мистецтва в художньо-естетичному розвитку молодших школярів;
- обґрунтувати педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва;
- визначити методичний інструментарій художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Об’єкт дослідження – художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Предмет дослідження – педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Методи дослідження: аналіз і вивчення наукових джерел, класифікація, систематизація, узагальнення матеріалів з проблеми дослідження; опитування, педагогічне спостереження, констатувальний експеримент з метою дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва; кількісний аналіз обробки даних, графічне представлення результатів експерименту.

Теоретичне значення дослідження полягає в аналізі проблеми художньо-естетичного розвитку особистості у науковій літературі, у розкритті засобів декоративно-прикладного мистецтва в художньо-естетичному розвитку молодших школярів, обґрунтуванні педагогічних умов художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва, визначенні методичного інструментарію художньо-

естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Практичне значення дослідження полягає у використанні матеріалів дослідження педагогами-практиками у педагогічній діяльності на уроках образотворчого мистецтва, виховних заняттях і заходах з учнями початкових класів при вивченні засобів декоративно-прикладного мистецтва.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Актуальність проблеми художньо-естетичного розвитку особистості у науковій літературі

Художньо-естетичний розвиток особистості відбувається під час формування здатності сприймати, розуміти та оцінювати красу навколишньої дійсності та образотворчого мистецтва. Художньо-естетичний розвиток особистості базується на художній освіті, яка виокремлює оволодіння знаннями, вміннями та навичками в галузі образотворчого мистецтва.

Суть художньої освіти передбачає ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, розуміння історичних аспектів виникнення та становлення видів образотворчого мистецтва, сприймання та осмислення змісту образотворчого.

Серед складових частин художньо-естетичного розвитку виокремлюється художнє виховання, яке формує в учнів художні уявлення, погляди, які сприяють оцінюванню, усвідомленню цінності образотворчого мистецтва. У художньому вихованні формується потреба в художньо-творчій діяльності, яка реалізується на уроках.

Організація художньо-естетичного розвитку відбувається у змісті естетики. Естетика є наукою про красу, нею використовуються надбання художньої культури.

Серед елементів художньо-естетичного розвитку доцільно назвати:

- задатки та здібності, інтереси до образотворчого мистецтва;
- естетичні почуття, смаки, зацікавленість творами образотворчого мистецтва, художньо-естетичною культурою;
- знання, вміння та навички в практичній діяльності на уроках;

– ціннісне та поважне відношення до вивчення образотворчого мистецтва, традицій і звичаїв народу, художньо-естетичної культури.

У художньо-естетичному розвитку особистості виділяють образотворче мистецтво та його види, природу, побут, оточення, суспільну працю, навколишню дійсність та ін.

Художньо-естетичний розвиток учнів здійснюється в освітньому процесі. В основі художньо-естетичного розвитку опановуються навчальні художньо-естетичні дисципліни, особливе значення серед яких надається урокам образотворчого мистецтва.

На уроках образотворчого мистецтва відбувається ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, отримуються знання з вивчення видів і жанрів образотворчого мистецтва, опанування практичними вміннями та навичками під час образотворчої діяльності, виконання самостійної творчої діяльності.

Також у позакласній діяльності художньо-естетичний розвиток спрямований на виокремлення художньо-естетичних поглядів, інтересів, смаків, образотворчих задатків, творчих здібностей та організацію дозвілля учнів.

Метою художньо-естетичного розвитку є гармонійна особистість, яка здатна розкрити індивідуальні риси. Відповідне ставлення до природи та до себе властиве особистості, коли здійснюється розвиток чутливості, яка є рисою художньо-естетичному розвитку особистості.

У суті та завданнях художньо-естетичного розвитку є період особистісного розвитку, в якому прослідковуються характерні ознаки художньо-естетичному розвитку. У художньо-естетичного розвитку визначається якісна зміна художньо-естетичного виховання особистості і в групі осіб.

Безперечно, найважливішим джерелом і засобом художньо-естетичному розвитку учнів є природа, завдяки якій відбувається оволодіння законами краси, осмислення краси в природі, бо довкілля є незрівнянним.

М.Фіцула відзначає: «однією із сфер, а також засобом художньо-естетичного розвитку є праця, оскільки докорінні основи виробничої діяльності та праця в цілому спрямовані на виявлення та розвиток творчо-естетичних задатків особистості, нерозривно пов'язані з первинними трудовими навичками, інакше кажучи, з творчим потенціалом особистості» (М.Фіцула, 2006).

У цьому аспекті виокремлюються особливості у відношенні до діяльності, її результатів, ставленні до засобів у практичній діяльності, які знаходяться в естетичній діяльності та виробництві.

За Н.Волковою: «засобами художньо-естетичного розвитку також є поведінка та побут людини. Естетика поведінки виявляється у людських відносинах (виробничих, побутових, особистих, суспільних) і закріплюється у вчинках та діях людей. Естетика поведінки має історичний характер, тобто ті норми, які сприймалися як обов'язковий атрибут естетичної поведінки у минулому, можуть не сприйматися такими у новій соціальній реальності. Естетика побуту обумовлює правильну організацію предметного середовища, яка співвідносна з уявленнями особистості про міру, гармонію, вона виявляється в оформленні житла, в одязі, у зовнішньому вигляді в цілому тощо» (Н.Волкова, 2001).

Основу художньо-естетичного розвитку складають уроки образотворчого мистецтва та художньо-естетична творчість учнів, до яких їх залучають в освітньому процесі.

Серед засобів художньо-естетичного розвитку виокремлюються художньо-естетична освіта, навчання та виховання. У результаті поєднання ефективних засобів художньо-естетичного розвитку підвищується художньо-естетична культура школярів.

Проблема художньо-естетичного розвитку особистості потребує постійного вдосконалення, бо в життєдіяльності покращується внутрішній світ.

На думку І.Андрущенко: «психічними проявами художньо-естетичного розвитку особистості є творчість, пошук, любов, усі ці форми індивідуальних станів зводяться до єдиної, спільної домінанти – духовності» (І.Андрущенко, 2005).

Вагомою ознакою під час формування гармонійної особистості учнів є виникнення потреби в зверненні уваги до вікових та індивідуальних особливостей, здійснення нових ефективних засобів художньо-естетичного розвитку.

Гармонійний розвиток учнів закладається в початкових класах, бо саме в молодшому шкільному віці наявними є сприятливі умови для формування важливих ознак, якими є соціальна активність, творчість та реалізація власних потреб та інтересів. Необхідно опиратися на емоційний стан та чутливість школярів, бо у змісті педагогічного впливу на учнів є вагома навчальна інформативність, що є досить актуальним, а також наявні передумови володіння інформацією в залежності від способів здійснення впливу.

Серед основних ціннісних орієнтацій школярів є художньо-естетична, яка характеризується в працях дослідників І.Андрущенко, С.Коновець, В. Сухомлинського та ін. Науковцями відзначається, що проблема художньо-естетичного розвитку учнів базується на засобах впливу, особливостях взаємозв'язку.

Так, В.Сухомлинський зазначає: «основою виховання в початковій школі є єдність опосередкованих естетичних зовнішніх факторів та внутрішніх умов художньо-естетичного розвитку самих учнів. За такої постановки педагог відчуває потребу у здійсненні глибинних, системних взаємозв'язків загального й естетичного розвитку учнів, що є цілком реальним у комплексному вирішенні завдань формування особистості дитини» (В.Сухомлинський, 2012).

У практичній діяльності на уроках образотворчого мистецтва необхідним є здійснення художньо-естетичної спрямованості педагогічних впливів на учнів. Учитель має опиратися на:

- процес виховання художньо-естетичних почуттів;
- розвиток художньо-естетичної свідомості;
- стимулювання художньо-естетичної поведінки, яка включає художньо-естетичні особливості у практичній діяльності школярів.

На думку Е.Белкіної: «естетичні почуття відіграють велику роль в житті дитини. Вміння бачити, розуміти і створювати прекрасне робить духовне життя багатим, цікавим, дає йому можливість відчути найбільшу духовну насолоду. Від того, як учень відчуває, переживає прекрасне і неестетичне, піднесене і низьке – в більшості залежить від його поведінки в суспільстві. Це означає, що потрібно, щоб дитина мала дійсно прекрасні естетичні ідеали» (Е.Белкіна, 2001, с.38).

За твердженням І.Андрущенко: «при усіх відмінностях осмислення і реалізації функцій естетичного впливу на дітей молодшого шкільного віку, на різних історичних етапах і соціальних рівнях, які б цілі й завдання не ставила перед собою педагогіка, в ідеалі прогресивні вчені і практики визнавали їх регулятивну роль. Це дає змогу припустити, що на етапі вдосконалення педагогіки функція естетичного впливу поступово набуватиме якості закономірності» (І.Андрущенко, 2005, с. 43).

У структурі особистісного розвитку учнів провідними якостями є: творчі здібності, вміння співпереживати, спосіб певної реакції на явища та об'єкти навколишньої дійсності.

Вказані елементи є складовими взаємозв'язку загального та естетичного розвитку школярів, оскільки володіють емоційною та естетичною спрямованістю та здатні проявитися в художньо-естетичній діяльності. Художньо-естетична спрямованість впливу на учнів відіграє важливу ефективність у реалізації різноманітної життєдіяльності, зокрема в навчанні, , родинних взаєминах, колі однолітків.

За Н.Волковою: «найефективнішим у цьому процесі є виділення в кожному з них тих ланок, що найкраще підлягають педагогічному керівництву. У школі це інтерес до різноманітної за змістом та естетичної за формою діяльності, її потенціал як мікрогрупи вибору, визнання, напруженості та ін., у громадських організаціях значущість для учня його суспільної ролі, необхідність товаришам, колективу, в колективах збудження позитивного ставлення і сильних почуттів до змісту й особливостей своєї праці» (Н.Волкова, 2001, с.53).

Потрібним є художньо-естетичне збагачення освітнього процесу на уроках образотворчого мистецтва. Здійснення художньо-естетичного підходу в організації, проведенні уроків і позаурочних занять опирається на різноманітні навчальні дії та художньо-естетичний вплив на школярів.

В.Шпак підкреслює: «художньо-естетичний розвиток проникає в усі сфери дитячого життя, забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів. Усе це дає право вважати головним принципом художньо-естетичного розвитку принцип всезагальності естетичного розвитку і художньої освіти» (В.Шпак, 1996).

У художньо-естетичного розвитку є специфічні особливості, в яких засоби образотворчого мистецтва можуть поєднуватися у цілеспрямованому впливі на учнів, у результаті є потреба у взаємодії образотворчого мистецтва з іншими предметами.

Художньо-естетичний розвиток засобами образотворчого мистецтва та навколишнього світу є важливою складовою освітнього процесу.

В основі художньо-естетичного розвитку знаходиться особистість школярів, а мета, завдання, методи художньо-естетичного розвитку зорієнтовуються на гармонійний розвиток учнів, збагачують їх в освітньому процесі, враховують індивідуальні та вікові особливості художньо-естетичного впливу на дітей.

Освітній процес у початковій школі визначається основним у художньо-естетичному розвитку школярів. На уроках образотворчого

мистецтва відбувається формування важливих елементів художньо-естетичного розвитку та виокремлюється тісний взаємний зв'язок між ними. Учителю на уроках належить керівна роль у забезпеченні цілеспрямованості у педагогічному впливі.

У позаурочній діяльності школярів є тісний зв'язок з навчальною діяльністю на уроках. Потребує виокремлення в ній вагомого значення виховних занять, заходів з художньо-естетичного розвитку. Позаурочна діяльність необхідна для функціонування та застосування творчих підходів до практичної діяльності учнів.

Учителем мають підбиратися такі форми та методи навчання, завдяки яким формуються пізнавальні інтереси до художньо-естетичної творчості та здійснюється контроль за практичною діяльністю у позаурочній роботі, продуктивно буде проводитися час дозвілля з дотриманням культури поведінки.

Особливістю контролю за практичною діяльністю учнів є виявлення під час вивчення та аналізу здійснених впливів, рівні сформованості художньо-естетичних поглядів, ідеалів, смаків, потреб, пізнавальних інтересів, висловлювань, оцінок сприйняття художньо-естетичної інформації на уроках образотворчого мистецтва, виявлення мотивів до спілкування та взаємодії.

На думку В.Сухомлинського: «оскільки особистість постійно прагне до краси, прагне боротися з нестабільним, а її ідеали краси складаються під впливом різних життєвих явищ, відносин, і витворів мистецтва, треба навчити дитину глибоко розвиватися у всьому різновиді жанрів мистецтва, з тим, щоб вона могла безпомилково розрізнити прекрасне, піднесене, художнє від низького, спотвореного» (В.Сухомлинський, 2012).

Ефективність під час функціонування художньо-естетичного розвитку прослідковується, коли доцільно поєднані складові освітнього процесу та здійснюється цілеспрямоване керівництво вчителем.

Під час захоплення красою та створення художніх образів необхідно оволодіти якостями, які в поєднанні утворюють художньо-естетичну культуру школярів. В основі художньо-естетичної культури знаходяться художньо-естетичні почуття, особливості емоційної відповіді на красу. Для сприймання краси та прояву себе в художній діяльності необхідно мати значні теоретичні знання, на основі яких формується творча уява та осмислення художньо-естетичних цінностей.

За міркуваннями Л.Волинець: «особливе значення для формування естетичного відношення до дійсності має естетичний ідеал, як ціль чи приклад, що збільшує потяг до краси. Немалим відображенням естетичних позицій, її поглядів, ідеалів, являється естетичний смак, вміння розрізнити прекрасне від негарного, справжню красу від оманливої» (Л.Волинець, 2002, с. 17).

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів здійснюється через родинні відносини, засоби масової комунікації, середовища спілкування та взаємодії дітей на уроках і в позаурочний час.

В.Томашевським відзначається: «ще одним показником естетичного відношення людини до навколишнього середовища, є естетичні інтереси і потреби, які найбільш чітко виконують цінні орієнтації особистості в сфері прекрасного. За допомогою естетичних почуттів ми, головним чином сприймаємо і оцінюємо красу у мистецтві і дійсності. Завдаючи художнім смакам людина сама створює прекрасне в процесі творчої діяльності» (В.Томашевський, 2000).

Таким чином, художньо-естетичний розвиток школярів базується на знаннях законів естетики та специфіки художньої творчості, критеріях краси та творах образотворчого мистецтва в навколишньому світі. Тому, характер художньо-естетичного відношення учнів до дійсності може змінюватися у подальшому, бо поступово школярі виявляють підвищену цікавість до краси оточуючого світу.

1.2. Суть та вікові особливості художньо-естетичного розвитку молодших школярів

Художньо-естетичний розвиток є цілеспрямованим процесом художньо-естетичного ставлення до навколишньої дійсності, яке відношення розвивається, втілюється у різних сферах та у практичній діяльності особистості. Тому, існує взаємозв'язок зі сприйняттям та усвідомленням прекрасного в навколишньому світі, захоплення красою, формуванням художньо-естетичної творчості.

Художньо-естетичне ставлення до навколишнього світу є специфічним видом практичної діяльності, яка властива молодшим школярам у відношенні до об'єктів природи з метою розвитку вмінь і навичок орієнтуватися в дійсності, формуванню художніх і естетичних смаків, цінностей, прагнень, які прослідковуються у суспільних уявленнях і вимогах про особливості та їхнє призначення.

В освітньому процесі відбувається розвиток художньо-естетичного відношення учнів до художніх цінностей, можливостей їх відтворення у внутрішньому стані. Тому, основою формування здатності молодших школярів до художньо-естетичного сприймання та художньо-естетичного переживання, естетичних уявлень про художньо-естетичні ідеали.

У процесі виховання красою у природі та оточенні відбувається формування естетичного та ціннісного ставлення учнів початкових класів, розвиток їхньої здатності до образотворчої діяльності, вироблення художньо-естетичних цінностей в образотворчому мистецтві, у практичній діяльності, побуті та культурі поведінки.

Краса природи є одночасно і засобом, і результатом художньо-естетичного розвитку молодших школярів. Краса концентрується в образотворчому мистецтві, художніх творах, нероздільна з довкіллям, побутом, практичною діяльністю, взаєминами.

У художньо-естетичному розвитку використовуються естетичні об'єкти та явища навколишнього світу. Особлива роль при цьому звертається на сприймання та осмислення краси в навчальній діяльності, розвиток умінь і навичок у створенні краси у середовищі життєдіяльності та в результатах практичної роботи.

Серед складових художньо-естетичного розвитку виокремлюється художнє виховання, яке використовує виховний вплив засобів образотворчого мистецтва та формує здібності молодших школярів у певних видах образотворчого мистецтва, зокрема декоративно-прикладного мистецтва.

У науковій літературі та у практиці роботи закладів освіти значення образотворчого мистецтва як засобу художньо-естетичного розвитку учнів потребує глибшого вивчення. Участь молодших школярів у різних видах образотворчої діяльності є початковим етапом в осмисленні образотворчого мистецтва.

Зазначені положення підтверджує творчість видатного педагога В.Сухомлинського, яким наголошується: «чутливість сприйняття краси образотворчого мистецтва у дитячі роки, незрівнянно глибше ніж, у пізніші періоди розвитку особистості» (В.Сухомлинський, 2012).

Більшістю науковців психолого-педагогічної науки виокремлюючи особливості дітей молодшого шкільного віку підкреслюють, що цей період є активною пізнавальною та практичною діяльністю, виявляються можливості у здійсненні різноманітної творчої роботи.

Так, І.Бех відзначає: «молодший шкільний вік – це вік, коли відбувається процес інтенсивної соціалізації особи, входження в систему громадських інститутів та відношень, відбувається легше і скоріше у дітей, які відвідували дошкільні навчальні заклади. Але решта дітей по різному виявляють активність щодо освоєння громадських відношень. Це залежить від багатьох причин: природних задатків, психологічних особливостей дітей,

педагогічної підготовленості батьків, успішності, діяльності вихователів і педагогів та багатьох інших» (І.Бех, 2003).

З урахуванням потреби у розвитку творчих здібностей учнів, їхніх пізнавальних інтересів, які є досить стійкими, захоплення дітьми образотворчою діяльністю має мати систематичний характер. Тому вчитель повинен прагнути до заохочення молодших школярів у захопленнях та сприяти їхньому творчому розвитку.

Особливості психологічного розвитку молодших школярів виявляються у гостроті та свіжості сприймання, яскравості уявлень. Увага учнів відзначається відносною стійкістю, яка виразно виявляється в дидактичних іграх, у практичній діяльності з малювання, ліплення, конструювання.

Пам'ять учнів початкових класів достатньо розвинена, вони швидко та глибоко запам'ятовують все, що є особливо цікавим, безпосередньо пов'язується з їхніми пізнавальними інтересами. Також добре розвинена наочно-образна пам'ять, яка є вагомим для розвитку логічної пам'яті.

У молодший віковий період досить розширений є світогляд учнів і відбувається формування пізнавальних інтересів, творчих здібностей до виявлення активності у самостійній образотворчій діяльності. Особливості сприймання прослідковуються у художніх діях, практичній діяльності, проявами яскравих емоцій і почуттів.

О.Клименко вказує: «зацікавленість яскравим довкіллям завжди під час сприймання виявляється в емоційних виразних висловлюваннях, що значне краще, ніж певна схематичність і шаблонність. Здійснюючи акцент на відчуттях прекрасного, в цей віковий період учні домінуючими обирають яскраві різноманітні кольори, що може відповідати їхнім естетичним бажанням. Важливою є оцінка зовнішніх ознак і властивостей предметів, об'єктів і явищ, а також їхнього внутрішнього змісту та якостей. Під час естетичного сприйняття в учнів формуються відповідні естетичні почуття та ставлення» (О.Клименко, 1997).

У молодшому шкільному віці здійснюється опанування образотворчого мистецтва, зміст якого сприяє розвитку художньо-естетичних почуттів учнів. Процес художньо-естетичного розвитку є частиною освітнього процесу на уроках образотворчого мистецтва.

Л.Масол наголошує: «у навчальних програмах, за якими здійснюється освітня діяльність велика роль відводиться естетичному вихованню учнів. У процесі проведення уроків, під час екскурсій, підготовки і проведення свят враховуються естетичні компоненти освітнього процесу, формуються у дітей художні почуття і смак» (Л.Масол, 2006).

В освітньому процесі художньо-естетичний розвиток переважно відбувається на уроках образотворчого мистецтва, виховних заняттях, його поглиблення здійснюється на факультативних заняттях.

У молодших школярів важливим є виховання бажання та підтримка розвитку вмінь створювати елементи краси в побуті та своєму оточенні, дотримуватися позитивних вчинків і дій під час взаємодії, намагатися проявити себе в образотворчій діяльності.

В освітньому процесі виокремлюється особлива роль принципу естетизації життєдіяльності молодших школярів. Розвиток художньо-естетичного ставлення учнів до навколишньої дійсності допомагає формувати художньо-естетичний смак, надає можливості учням сприймати та захоплюватися красою, розвивати художньо-естетичне відношення, потреби та прагнення.

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів базується на вивченні чарівного змісту образотворчого мистецтва. Зміст практичної діяльності сприяє проникненню в особливості краси доквілля, навчає вмінням створювати, зберігати та розвивати цю красу. Учитель на уроках образотворчого мистецтва повинен вдосконалювати красу розумової діяльності, взаємодії, процесу пізнання, спільної діяльності та взаємодопомоги у практичній роботі.

Великий потенціал в естетизації життєдіяльності здійснюється в художній діяльності молодших школярів, під час організації продуктивної праці, розвитку взаємодії та поведінки учнів.

Більшість художньо-естетичних вражень виявляється у навчальній діяльності на уроках образотворчого мистецтва. У художньо-естетичному розвитку учнів важливими є привітні взаємини вчителя та молодших школярів, відносини учнів між собою. Учитель має проявляти повагу до дітей, бути справедливим у вимогах, а це може впливати на естетичність у взаємодії під час навчання.

У побуті учнів доцільно впроваджувати елементи художньо-естетичного оформлення умов побуту та відповідного оточення. Важливо пробудити у школярів прагнення цінувати красу в побуті, в школі, позашкільних закладах, де відбувається дозвілля, коли учні займаються улюбленими заняттями та відпочивають. Необхідним є постійне залучення молодших школярів до процесу створення художньо-естетичних умов у школі та вдома.

Образотворче мистецтво допомагає молодшим школярам оволодіти художньо-естетичним відображенням у життєдіяльності, розвивати власне ставлення до дійсності. Художньо-естетичні переживання учнів виникають з джерел навколишньої дійсності, практичної діяльності, природи та оточуючого середовища.

У процесі сприймання молодшими школярами домінують об'єкти навколишньої дійсності, які є яскравими, виразними, захоплюючими, привабливими, сприймаються як незабутні у враженнях. Учні у практичній діяльності на уроках образотворчого мистецтва мають опанувати кольори, лінії, ритм, симетрію, візерунки, які поступово стають для школярів прекрасними у формах зображення з оригінальними ознаками та властивостями.

Образотворче мистецтво є значущим засобом художньо-естетичного розвитку молодших школярів. У процесі прояву хвилювання та позитивних

емоцій учнями має відбуватися уважніше спостереження за навколишньою дійсністю, висловлювання про неї позитивних вражень і відгуків.

У природі явища, які сприймаються вимагають від школярів необхідної сенсорної готовності, коли розвивається певний рівень процесів сприйняття. В активності пошукових рухів, візуального сприйняття та слуху відзначається інтенсивніше сприймання оточуючої дійсності, предметів, фарб і форм світу.

В образотворчій діяльності учні засвоюють способи зображення певної форми, коли відбувається сприймання об'єкта або предмета, визначаються властивості, порівнюються найбільш подібні об'єкти з геометричними формами, пропонуються декілька варіантів у зміні пропорцій і розташуванні об'єктів і предметів під час зображення.

Важливим є сприяння учням у чіткому зображенні об'єктів навколишньої дійсності, оточуючих предметів, створенню художніх образів, розвитку творчої уяви, бо задуми учнів змінюються під впливом специфіки художньо-естетичного сприймання.

Гармонійний розвиток молодших школярів залежить від того, як відбувається сприймання дійсності до активного осмислення краси у процесі поєднання кольорів, нюансів кольорових відтінків, форм, ліній, штрихів, різноманітного зображення об'єктів дійсності, що є важливими в художньо-естетичному розвитку.

В основі чуттєвості в художньо-естетичному сприйнятті виокремлюються вікові особливості молодших школярів, які намагаються осмислити різноманітні кольори, форми, лінії, штрихи, завдяки яким передається зміст зображення, а також усвідомлюється природа естетичних об'єктів і предметів, які поєднують красу змісту та форми.

У процесі розвитку сприймання художніх образів вагомим відзначається розвиток чутливості та творчих здібностей молодших школярів, що може ускладнюватися за змістом. Характеристика образотворчого мистецтва базується на відображенні художніх образів явищ

і об'єктів навколишнього світу, які створюються за власними задумами учнями.

У кожному виді образотворчого мистецтва є в розпорядженні власні засоби, які завжди поєднуються між собою. Тому важливо виокремлювати цілісність у художньо-естетичному сприйнятті. У цілісному сприйнятті об'єктів дійсності передбачається диференціація засобів виразності образотворчого мистецтва (Л.Масол, 2006).

Під час здійснення спостереження молодшими школярами за красою у природі та творах образотворчого мистецтва на цій основі виникають естетичні почуття, які є предметними та змістовними. У здійсненні художнього прояву та у виявленні почуттів учнями до краси в навколишньому світі формуються пізнавальні інтереси та прагнення до їхнього відтворення у зображеннях.

У процесі художньо-естетичного сприймання молодшими школярами здійснюються узагальнення та висновки, виникають порівняння та систематизація відомостей про навколишню дійсність.

У прагненнях учнів ознайомитися та зрозуміти зміст творів образотворчого мистецтва відбувається сприяння уважному спостереженню у докільці різноманітності кольорів, їхніх відтінків, форм, ліній в об'єктах зображення тощо.

Під час систематичного вправлення молодшими школярами чітко поєднуються різні кольори, лінії та форми в малюнках, які впливають на почуття прекрасного в навколишній дійсності, вивчення специфіки засобів виразності у творах образотворчого мистецтва.

С.Коновець зазначає: «у молодшому шкільному віці прослідковується виокремлення певних зв'язків навколишнього світу з образотворчим мистецтвом, його відображення, яке може бути радісним і цікавим відкриттям. При розгляданні певної картини учні можуть поринути в спогади подібних подій, які з ними відбувалися. Образотворче мистецтво, казкові сюжети, музичні твори, естетичні предмети, явища та об'єкти навколишньої

дійсності, які є в оточенні молодших школярів, можуть викликати цікаві та захоплюючі висловлювання, емоційні відгуки» (С.Коновець, 2000).

Зміст висловлювань пов'язаний з отриманням вражень від сприймання краси об'єктів та явищ дійсності, які є доступними для розуміння, усвідомлення та прояву естетичних почуттів учнями. Характер висловлювань має охоплювати красу в докільлі та побуті, передавати оцінку художньо-естетичних дій і вчинків, взаємодії з оточенням.

Молодші школярі мають опанувати засоби виразності в образотворчому мистецтві, виконанні практичних робіт у видах і жанрах. Учні зацікавлюються змістом художніх творів, можуть описати враження від нього, здійснити оцінювання виготовлення практичних робіт іншими учнями у класі.

У переважній більшості відбувається охоплення найбільш чітких і виразних ознак зображень. У поєднанні чуттєвого сприймання, емоцій, висловлювань в художньо-естетичному ставленні молодших школярів відбувається його розширення та збагачення. Це сприяє формуванню художньо-естетичного смаку.

Виконання практичної діяльності у вигляді застосування дидактичних ігор відзначається важливим значенням для художньо-естетичного розвитку учнів. Особливу роль у практичній діяльності відіграє саме образотворча діяльність у таких видах: малювання, аплікація, ліплення та ін. з використанням різних художніх матеріалів і технік.

У процесі навчання учні ознайомлюються з різними видами образотворчої діяльності, з якими вони зустрічалися у ранньому дитинстві. Також, школярі проявляють спроможність до сприйняття творів образотворчого мистецтва, у наданні власних оцінок, до виразності образів у створенні зображень, у появі творчих проявів. Завдяки вчителю відбувається створення сприятливих умов для залучення учнів до різноманітної образотворчої діяльності (Л.Любарська, 2002).

На думку Н.Яновської: «доцільно систематично розвивати учнів початкових класів у сфері опанування образотворчого мистецтва, найбільш доступними формами та методами потрібно залучати до нього школярів. Використання різноманітності проявів образотворчого мистецтва може сприяти розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, що є найскладнішим в освітньому процесі» (Н.Яновська, 2005).

Для молодших школярів цінними є види образотворчого мистецтва, з якими вони ознайомлюються на уроках образотворчого мистецтва. Серед видів важливим є вивчення декоративно-прикладних виробів, ілюстрацій, художніх іграшок. Твори образотворчого мистецтва допомагають опанувати учням особливі для них художні враження, ідеї та переживання.

Таким чином, образотворча діяльність є значущою практичною діяльністю у період молодшому шкільного віку, яка підпорядкована закономірностям і характеризується особливими ознаками, відзначається різноманітністю видів, жанрів і засобів виразності у створенні зображень на уроках. У виборі творів образотворчого мистецтва для вивчення молодшими школярами потрібно опиратися на пізнавальні інтереси та емоційні захоплення, джерела образотворчого мистецтва, які мають значущу роль у власному призначенні.

1.3. Аналіз засобів декоративно-прикладного мистецтва в художньо-естетичному розвитку молодших школярів

В освітньому процесі значна увага зосереджується на художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва, формуванні художньо-естетичного ставлення до дійсності, сприйманні явищ природи з художньо-естетичного погляду. З використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва молодшими

школярами відкриваються нові можливості для прояву свого художньо-естетичного ставлення, задумів, почуттів.

При створенні художніх образів різними засобами виразності в образотворчій діяльності можуть застосовуватися колір, лінія, форма, об'єм, та ін. Засоби образотворчого мистецтва чітко виражаються в художніх творах і поділяються в декоративно-прикладному мистецтві на вивчення декоративних творів і виробів.

Ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва допомагає сформувати в учнів відчуття декоративності, уміння створювати візерунки, орнаменти, збагачувати асоціативні зв'язки у порівнянні художніх образів з реальними об'єктами дійсності.

Учні відчують та розповідають про власні почуття від творів декоративно-прикладного мистецтва фарбами, олівцями на папері, у витинанках, аплікаціях, пластиліні тощо.

За творами декоративно-прикладного мистецтва у зображувальній діяльності відкривається чарівність світу почуттів школярів, які прагнуть кольорами, лініями, фарбами, висловлюваннями поділитись власними почуттями, переживаннями, захопленням від побаченого та сприйнятого у житті.

Декоративно-прикладне мистецтво є предметно-духовним світом молодших школярів, що містить такі види художньої практики, серед яких декоративний розпис, витинанка, вишивка, плетіння, ткацтво та ін.

Кожен вид декоративно-прикладного мистецтва має у світовій художній культурі створення нового, оригінального. Справді вражають багатство, колорит, високий рівень розвитку української культури, традицій, народного образотворчого мистецтва.

Характерні риси творів декоративно-прикладного мистецтва це колорит і декоративність. Цікаві колірні поєднання завжди відрізняють твори народних майстрів і підкреслюють їхню привабливість.

Декоративно-прикладне мистецтво виокремлюється серед джерел творчої діяльності та вагоме значення у ньому мають орнаменти, візерунки, які належать декоративного розпису та особливостям зображення.

Педагогічна цінність у пізнанні декоративного розпису при вивченні декоративно-прикладного мистецтва виявляється у:

- творах декоративного розпису, які виховують в учнів культуру сприймання об'єктів дійсності,
- формуванні художньо-естетичного ставлення до навколишньої дійсності,
- пізнанні художніх і виразних засобів різних видів образотворчого мистецтва.

Декоративний розпис визначається серед факторів гармонійного розвитку молодших школярів. У декоративній діяльності збагачується внутрішній світ учнів, прищеплюється повага до природи.

У декоративній діяльності зберігаються та передаються підростаючим поколінням народні традиції та вироблені народні форми відносин до дійсності. У практичній діяльності засобами декоративно-прикладного мистецтва розкривається світ краси та розвивається художньо-естетичний смак.

На уроках образотворчого мистецтва у декоративній діяльності учнів під керівництвом учителя пропонується осмислення термінів у словничках, навчання чіткого пояснення послідовного виконання практичних завдань, активної участі під час обговорення створених робіт.

Декоративний розпис є складовою декоративно-прикладного мистецтва, цілісною системою у створенні художніх образів, художньо-естетичних уявлень, які сформовані у відповідному середовищі. Основним у традиціях декоративного розпису є матеріал з технікою його обробки, характером створення виробів і способами втілення художніх образів.

Вирішальне значення виокремлюється у художніх особливостях зображень, формі виробів, орнаментах, які виконуються живописними, графічними та пластичними матеріалами.

Ознайомлення молодших школярів з елементами декоративно-прикладного мистецтва, декоративним розписом відбувається під час вивчення відповідних тем. Матеріал з цих тем має містити знання про декоративний розпис, який є видом декоративно-прикладного мистецтва та навчати створювати нескладні композиції під час перегляду творів майстрів народного розпису.

Ознайомлення молодших школярів відбувається з різновидами петриківського розпису: «гребінчиком», «зернятком», «горішком» і «перехідним мазком», «бігунцем», що сприяє вихованню інтересу до народного мистецтва.

Вивчення декоративного розпису відбувається у темі «Чарівні візерунки», в якій учні ознайомлюються зі способами роботи над декоративним розписом. Навчальний матеріал на уроці має підкріплюватися зображеннями декоративних робіт народних майстрів та зразками виконання елементів петриківського розпису.

Важливим є початок з інформації про петриківський розпис, переліку вправ і правил, які є необхідними для роботи та створення нових елементів петриківського розпису. Володіння прийомами декоративного розпису сприяє учням у вміннях робити оригінальні композиції з опорою на отримані знання з виконанням елементів розпису.

При вивченні декоративно-прикладного мистецтва відбувається ознайомлення молодших школярів з писанкарством. На уроках доцільно використовувати нетрадиційні художні техніки: оздоблення писанки аплікацією з паперу чи природних матеріалів, виконання дряпанки, мальованки, які є способами оздоблення писанок досить легкими і доступними для учнів.

У виготовленні писанки традиційним способом і використання складніших видів нетрадиційних технік відбувається переважно в позаурочний час у гуртках, бо для їх виготовлення треба більше часу та уваги. У процесі вивчення писанкарства розвивається творче мислення, уява, фантазія, учні ознайомлюються з народними традиціями, специфікою створення виробів у цьому виді декоративно-прикладного мистецтва. Потрібно поєднувати повагу до народних традицій у родині та ціннісне виховання до народного мистецтва вчителем на уроках.

Вагома роль декоративно-прикладного мистецтва відзначається у художньо-естетичному розвитку молодших школярів. Вивчення та аналіз українського народного розпису найбільш впливає на художньо-естетичний розвиток учнів і має вільну імпровізацію у виконанні елементів розпису одразу фарбами, а також створення підготовчого малюнка та виконання підготовчих вправ.

На уроках із вивчення декоративно-прикладного мистецтва вчителю доцільно застосовувати нестандартні форми, інтерактивні методи, які можуть підвищити ефективність у засвоєнні знань, покращити контроль у виконанні практичних завдань, зацікавити учнів навчанням. Можливо пропонувати колективну, групову, індивідуальну співпрацю, в якій учитель і школярі є рівноправними суб'єктами взаємодії у навчанні.

Художньо-творчий розвиток молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва забезпечується використанням інтерактивних методів. У процесі доцільного використання інтерактивних методів навчання учні залучаються до роботи, здійснюється вироблення важливих соціальних навичок співпраці та взаємодії з однокласниками, сприяння у проведенні та підтримці дискусії, в обговоренні змісту навчального матеріалу з декоративно-прикладного мистецтва.

Доцільним на сучасних уроках з опанування декоративно-прикладного мистецтва є використання комп'ютерних технологій. На таких уроках комп'ютерні технології містять малюнки, анімацію, відеофрагменти, текстові

пояснення, звуковий супровід, поетапне виконання практичних робіт, правила з техніки безпеки на уроці, правила роботи з інструментами та матеріалами, запитання підсумкової бесіди, а їхнє використання зацікавлює молодших школярів, робить зміст уроку захоплюючим.

Для того, щоб підвищити дієвість освітнього впливу творів декоративно-прикладного мистецтва на молодших школярів рекомендується використовувати послідовність у створенні зображень з декоративним розписом:

- підбір матеріалу для виконання декоративного розпису: природній матеріал, репродукції, фотозображення;
- ознайомлення з об'єктами, формами, в які мають втілитися декоративні форми: квіти, листя, овочі, фрукти тощо;
- створення декількох варіантів декоративних елементів розпису та ескізу декоративної композиції;
- створення декоративного розпису олівцем і фарбами.

Важливо дотримуватися послідовного вивчення техніки петриківського розпису, володіти вміннями та навичками багаторазового виконання елементів до змістовного їх осмислення.

Різноманітність способів розпису для використання на уроках є важливою з урахуванням вибору учнів та їхніх вікових особливостей, коли вони самі пропонують цікавий і улюблений прийом малювання декоративних композицій. У процесі малювання учні вільно демонструють своє ставлення, без обмежень, що визначає необхідність цього виду практичної образотворчої діяльності.

Доцільно пропонувати окремі засоби декоративно-прикладного мистецтва на уроках для втілення задумів учнів з опорою на творчість, прийняття сміливих і цікавих рішень у зображеннях, самостійних відкриттів художніх правил.

Зважаючи на постійність у бажаннях учнів до процесу малювання, малюнок сприяє можливостям молодших школярів у кращому розкритті себе, бо зміст композиції передає внутрішній емоційний світ дітей, їхні переживання, здатність висловлюватися завдяки художній творчості. Потреба в творчому самостійному ставленні є особливою характерною якістю школярів, які втілюють свої відчуття в художніх образах засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Важливість у художньо-естетичному впливі мають твори та вироби декоративно-прикладного мистецтва, бо у красі візерунків, орнаментів вишивки, різьблення, колориті декоративних розписів, бездоганній техніці створення орнаментів у писанках знаходяться невичерпні джерела захоплення та задоволення.

Ознайомлення зі змістом декоративно-прикладного мистецтва привчає школярів до художньо-естетичного сприймання та перетворення навколишньої дійсності. Художньо-естетичні предмети використовуються як важливі засоби навчання учнів, які задовольняють потреби в сприйманні та створенні краси у життєдіяльності.

У практичній діяльності учні повинні вміти спостерігати та аналізувати твори декоративно-прикладного мистецтва, які відображають внутрішній світ майстрів. У творчості художників підтверджується життєвий шлях, внутрішні переживання, які втілюються у творах декоративно-прикладного мистецтва.

Саме твори декоративно-прикладного мистецтва є значущим засобом в художньо-естетичному розвитку молодших школярів, їхніх можливостей використовувати ці засоби в оформленні побуту, у навчанні та самостійній практичній діяльності.

Потрібно зважати на здійснення вибору творів декоративно-прикладного мистецтва з декоративних розписів, виробів з кераміки, художньої обробки скла тощо.

До засобів декоративно-прикладного мистецтва, які впливають на художньо-естетичний розвиток молодших школярів відносять художні матеріали та техніки, які використовуються під час малювання композицій, зокрема: різні види живописних і графічних матеріалів з втіленням практичних робіт на папері, картоні тощо.

Використання засобів декоративно-прикладного мистецтва на уроках сприяє заохоченню учнів до особистісного створення об'єктів дійсності у зображеннях. Під час вивчення художньої техніки школярами досягається такий рівень оволодіння нею, який необхідний для самовираження у творчому процесі.

Поетапні дії вчителя мають бути чіткими від зацікавлення учнів, стимулювання їхніх бажань і прагнень творити засобами декоративно-прикладного мистецтва, навчання використовувати художні техніки, які необхідні для виконання творчих задумів і бажань. Важливим є власне процес втілення школярів у творчу діяльність, а не її результат.

Ознайомлення з художніми техніками вчителем є доцільним у використуванні методів демонстрації, прикладу, інструктажу та ін.

У призначенні засобів декоративно-прикладного мистецтва, які мають вплив на художньо-естетичний розвиток молодших школярів визначаються групи:

- творів декоративно-прикладного мистецтва, які вивчаються за допомогою відповідних засобів виразності;
- художніх матеріалів та інструментів: живописних, графічних, пластичних.

Ознайомлення із засобами декоративно-прикладного мистецтва допоможе виокремити художні матеріали як засоби у цілеспрямованому формуванні активності молодших школярів в образотворчій діяльності, а художньо-естетичний розвиток учнів здійснюється правильним вибором та користуванням художніми матеріалами та техніками.

На думку І.Демченко: «завданням вчителя є налаштування учнів на втілення власних задумів у зображення, усвідомлення різноманітності форм і кольорів природи, розвивати вольові зусилля для фантазування та передачі своїх уявлень та ідей у створених композиціях, виробках тощо» (І.Демченко, 2003).

Н.Волошина відзначає: «функцією художньо-естетичної діяльності дітей є розвиток у них образного мислення, відмінного від понятійного. У художньому образі як формі мислення зосереджено великий обсяг інформації про природу, суспільство, відносини, історію, наукові знання. За допомогою образів і уявлень здійснюється не лише мислення, але й зберігання інформації» (Н.Волошина, 1996).

Отриманий досвід з декоративно-прикладного мистецтва може створювати позитивні результати у житті учнів. У процесі творчості в практичній діяльності є можливість наповнитися позитивними емоціями, комфортним станом у діяльності молодших школярів та осмисленням навколишньої дійсності. У процесі художньо-естетичного розвитку необхідно враховувати вікові особливості, що потребує від учителя особливого ставлення.

Завданням вчителя є навчання молодших школярів висловлюватися у відчуттях і думках під час сприймання, осмислення та усвідомлення суті зображення у самостійній діяльності, коли осмисленню підлягають власні почуття та думки. Сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва на уроках базується на активній діяльності візуальних відчуттів, що вимагає відповідної підготовки учнів.

У розвитку художньо-естетичного сприймання учнів на уроках образотворчого мистецтва окреслюються завдання сформулювати:

- чутливість на твори декоративно-прикладного мистецтва;
- здатність висловлювати особистісне відношення до творів декоративно-прикладного мистецтва;

– розшири знання та уявлення про зміст творів декоративно-прикладного мистецтва.

Молодші школярі виявляють емоційні відгуки на твори декоративно-прикладного мистецтва. Однак, учні не достатньо володіють можливостями у висловлюваннях своїх почуттів, що можуть виникати при ознайомленні з художніми творами. Окремі труднощі можуть бути на початкових етапах опанування образотворчого мистецтва, бо учні переважно активні під час візуального сприйняття навчального матеріалу з декоративно-прикладного мистецтва.

В образотворчій діяльності учнів виявляється активність у розвитку відчуттів у просторі та часі, які пов'язуються з активізацією стійкої уваги та вмінь до узагальнень.

У молодшому шкільному віці домінує наочно-образне мислення, під час цілісного сприймання не достатньо сформовані вміння дітей і проявляється переважно мимовільний характер. Такі особливості відзначають аспекти, в яких учні активно можуть сприймати художні образи з творів декоративно-прикладного мистецтва, але не достатньо володіють вміннями аналізу цих творів, надання їм своєї оцінки та характеристики. У висловлюваннях школярів переважає однотипність і однакові слова у сприйманні.

Особливості мислення характеризуються розвитком їхнього мовлення з аналізом творів образотворчого мистецтва, активізацією їхньої діяльності, коли вчителем пропонуються запитання.

У самостійному ознайомленні учнів з творами декоративно-прикладного мистецтва має бути потреба та прагнення до висловлювання власних думок зі змістом побаченого у творах. У запитаннях до школярів мають бути вказані зміст творів декоративно-прикладного мистецтва, передаватися настрої, специфіка характерних рис, зв'язки з явищами природи, засоби виразності, здатність до оцінки творів.

Для вчителя потрібним є систематичність у здійсненні активізації відгуків школярів про твори декоративно-прикладного мистецтва з використанням при цьому вербальних засобів, творів інших видів мистецтва та ін.

Активізація художньо-естетичних висловлювань молодших школярів про твори декоративно-прикладного мистецтва є необхідною з урахуванням особливостей змісту образотворчого мистецтва, спрямуванням на розвиток творчих здібностей у висловлюваннях задумів, ідей і поглядів про художній твір, а саме:

- звернення уваги на вміння учнів розповідати про твори декоративно-прикладного мистецтва із застосуванням необхідних засобів виразності;
- здійснення активізації та організація спілкування молодших школярів, обмін враженнями та думками, здатність розвитку образного мислення. Необхідним є проведення бесід про декоративно-прикладне мистецтво з молодшими школярами, щоб у результаті був чітко спланований процес сприймання, який враховує вікові особливості;
- розвиток здатності в усвідомленні та осмисленні здобутих вражень, які одержані під час сприйняття об'єктів і явищ навколишнього світу, у вивченні специфіки виразних засобів декоративно-прикладного мистецтва;
- формування вмінь і навичок висловлювати реакції на зображення, чіткої демонстрації вражень від об'єктів, які спостерігаються.

Ефективність художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва залежить від художніх творів, які мають бути сприйняті, та від умінь виявляти чутливість у реакції на зміст творів. Ці аспекти треба враховувати, оскільки може порушуватися важлива складова впливу образотворчого мистецтва на дітей, якою є емоційний стан учнів.

На уроках образотворчого мистецтва вивчення навчального матеріалу не має переважувати учнів початкових класів, але і має не полегшувати

сприймання. У змісті уроків є виокремлення прояву розумових зусиль і чутливості у практичній діяльності.

Підготовка до уроку образотворчого мистецтва вчителем має включати сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва молодшими школярами, які містять самостійність і усвідомленість. Від сприймання творів образотворчого мистецтва залежить гармонійний розвиток учнів.

Процес сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва є розумовою та творчою діяльністю з проявом емоцій, у змісті якої відбувається взаємодія художніх образів. При врахуванні особливостей взаємодії значно збільшується ефективність процесу художньо-естетичному розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Під час ефективної організації художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках потрібними є:

- активізація діяльності з розвитку емоційного відношення та художньо-естетичного виховання;
- використання засобів декоративно-прикладного мистецтва, які посилюються здатністю у засвоєнні учнями кольорових характеристик художніх образів;
- використання художніх технік у змішуванні кольорів, створення їх відтінків, застосування різних матеріалів, які будуть активізувати творчу діяльність з новими результатами;
- розвиток емоційного захоплення в учнів при сприйманні об'єктів, явищ і предметів навколишньої дійсності з використанням дидактичних ігор, інсценізацій тощо;
- вибір художнього матеріалу для навчальних завдань з урахуванням вікового періоду діяльності учнів;
- розвиток творчої уяви та фантазії під час створення практичних робіт з декоративно-прикладного мистецтва (В.Томашевський, 2000, с.67).

Вирішення вказаних завдань знаходять можливості в комплексному художньо-естетичному розвитку учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва, що забезпечує ефективне здійснення організації та спрямування художньо-естетичного навчання, розвиває образне мислення, емоційне ставлення, естетичні почуття та сприймання природи.

У практичних виробках школярами створюється осмислення предметів, об'єктів і явищ природи, завдяки яким усвідомлюється власний вплив на дійсність, втілюється гармонійність світу в художніх образах. Тематика практичних композицій має характерні ознаки, які відзначають важливі питання життєдіяльності учнів, зацікавлюють та утворюють переживання та враження.

Таким чином, малювання засобами декоративно-прикладного мистецтва є важливим у навчанні та життєдіяльності учнів, може прикрасити та збагатити ці процеси. У процесі навчання школярами будуть з натхненням сприйматися твори декоративно-прикладного мистецтва, які мають важливе значення для художньо-естетичного розвитку.

Висновки до першого розділу

Важливість художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва є безсумнівною. Серед завдань художньо-естетичному розвитку є створення ефективних умов у розвитку особистості. Художньо-естетичний розвиток є цілеспрямованим процесом формування здатності учнів до повноцінного сприймання та правильного розуміння краси в образотворчих творах і навколишній дійсності.

У художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва передбачається визначення художніх уявлень, думок, поглядів, художньо-естетичної чутливості. Потрібним є відзначення одночасного розвитку прагнень учнів передавати елементи краси

в побуті та виявляти свої емоції, почуття та враження на уроках образотворчого мистецтва.

Отриманий досвід образотворчої діяльності сприяє наданню позитивних результатів життєдіяльності. У процесі творчості в практичній діяльності надається можливість наповнення позитивного емоційного комфорту та осмислення навколишньої дійсності.

У процесі художньо-естетичному розвитку молодших школярів потрібним є визначення вікових особливостей молодшого шкільного віку, що потребує від учителя особливого ставлення на уроках. Молодші школярі демонструють емоційні відгуки на твори декоративно-прикладного мистецтва, учні не завжди володіють можливостями адекватного висловлювання своїх відчуттів, які можуть виникати у процесі ознайомлення з виробами декоративно-прикладного мистецтва.

На початку вивчення образотворчого мистецтва виникають особливі труднощі, бо в дітей відзначається активність у візуальному сприйманні матеріалу образотворчого змісту. Художньо-естетичний розвиток може визначити потребу в художній і творчій діяльності учнів, яка реалізується на уроках образотворчого мистецтва.

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів базується на системі засобів декоративно-прикладного мистецтва. Освітній процес є визначальним у художньо-естетичному розвитку учнів початкових класів. На уроках образотворчого мистецтва відбувається формування важливих складових художньо-естетичного розвитку та виокремлення тісного взаємозв'язку між ними.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва

Вивчення декоративно-прикладним мистецтва базується на дидактичні принципи: систематичності, послідовності, наочності, зв'язку з життям, індивідуального підходу в навчанні й художньо-естетичному розвитку школярів.

На уроках образотворчого мистецтва потрібно використовувати засоби декоративно-прикладного мистецтва, як сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва та залучення учнів до декоративно-прикладної діяльності.

Основні напрямки на уроках образотворчого мистецтва з декоративної діяльності такі:

- ознайомлення учнів з виробами, творами декоративно-прикладного мистецтва;
- самостійне створення молодшими школярами декоративних творів, виробів.

У художньо-естетичному розвитку учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва потрібні творчі завдання, які формують художньо-естетичні почуття, уявлення, їх пропонують під час вивчення стилізації форм оздоблювальними елементами у різних видах декоративно-прикладного мистецтва: декоративний розпис, народна іграшка, витинанка, писанкарство тощо.

Учні захоплюють та зацікавлюють виконання навчальних завдань, в яких отримують знання про петриківський розпис, витинанку, народні вишивки, ескіз вишивки для рушників, з тем: «Краса народного мистецтва»,

«Українські сувеніри», «В гостях у майстрів декоративно-прикладного мистецтва», «Світ Петриківки», «Пташка щастя», «Секрети вишитого рушника», «Дерево життя».

Під час ознайомлення учнів з виробами народних майстрів необхідним є прилучення їх до національної культури, сприяння у сприйманні краси в дійсності, навчання спостерігати за неповторними сполученнями кольорів у природі, мати потреби у задоволенні життєдіяльності.

Необхідним є навчання спостерігати за естетичними властивостями предметів, різноманітною красою форм, сполучень кольорів.

У декоративно-прикладному мистецтві творчі здібності школярів розвиваються в різних напрямках: створення ескізів візерунків на папері, продумування елементів візерунків, розташування візерунків на папері чи виробі, створення декоративних виробів, вміння цікавим способом зобразити та оформити предмет зображення, перенесення декоративного візерунка на об'єкт зображення.

Метою художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва є ознайомлення з предметами у супроводі образних висловлювань, які використовуються народними майстрами. У суті геометричного орнаменту навчання учнів, що візерунок складається з крапок, кілець, геометричних фігур, різних ліній.

Серед основних видів декоративно-прикладної діяльності на уроках відзначається декоративний розпис, декоративна аплікація та декоративне ліплення.

Декоративний розпис включає малювання різних орнаментів, візерунків фарбами на площині паперу та на об'ємних виробих з пластичних матеріалів.

У змісті уроків образотворчого мистецтва з декоративного розпису виокремлюються:

– малювання орнаментів, візерунків, декоративних елементів згідно зразка;

– самостійне створення у колі, квадраті візерунків з форм рослин у декоративному перетворенні квітів, листя дерев, ягід і з геометричних форм у вигляді кола, трикутників, прямокутників тощо.

Малювання казкових квітів, птахів, тварин за мотивами народних майстрів відбувається у декоративній діяльності, коли учні початкових класів навчаються застосовувати лінію симетрії, елементи ритмічного чергування в зображенні.

На уроках з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва потрібні такі матеріали: папір, фарби, пензлики, кольорові олівці, фломастери, кольоровий папір, картон, пластичні матеріали та ін.

У змісту декоративної діяльності учні мають оволодіти технічними вміннями та навичками:

- опанувати прийоми Петриківського розпису пензлем, пальцем, загостреними паличками;
- вміти створювати нескладний розпис на площині паперу;
- оволодіти прийомами техніки аплікації, витинанки.

На уроках декоративний розпис учнями виконується фарбами на папері, розмальовуються вироби. Школярами самостійно виконуються візерунки та орнаменти, використовуються окремі елементи зображення, створюється декоративна композиція. Поступово зміст декоративного розпису може ускладнюватися зі створенням ескізів декоративних предметів побуту.

У своїй творчості художниками використовується ритм, коли створюються орнаменти. Орнаменти використовуються для прикрашання посуду, рушників, речей побуту, килимів, одягу тощо.

Орнамент означає «прикраса» і є декоративною композицією, яка має елементи, які повторюються ритмічно. В орнаментальній композиції є основні та другорядні елементи. В основних елементах виділяється розмір, колір, називаються вони мотивом і складають вони зміст композиції.

Засобами виразності в орнаменті є лінія, поєднання кольорів, складових елементів зображення. Коли в орнаменті знаходяться символи живої природи, він називається рослинним. У геометричному орнаменті утворюється ритмічне повторення ліній і різних простих фігур.

У петриківському орнаменті виокремлюється рослинні візерунки, переважно квіткові. Він базується на вивченні рослинних форм і створенні фантастичних, нереальних у природі квітів. Також застосовуються мотиви садових, польових квітів, ягід калини, винограду, полуниці. Характерними є зображення різного листя.

В основі композиційних сюжетів петриківського розпису є декоративні панно, розташування в центрі трьох великих квіток, у різні боки відходять менші за розміром квіти і бутони, які завершуються вигнутими стеблинами трав.

Для композиції малюнків властива нерухомість, урівноваженість усіх елементів, ритмічність у повторенні квітів, які мають не однакові сюжети, і риси індивідуальної неповторності.

На уроках образотворчого мистецтва у навчальній взаємодії та спілкуванні відбувається художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва, збагачення їхнього пізнавального досвіду, захоплення діяльністю.

У процесі виготовлення виробів декоративно-прикладного мистецтва або створення декоративних зображень молодшими школярами відзначається послідовність виконання завдання у поєднанні знань з образотворчого мистецтва та практичного втілення задуму. Організація навчання на уроках образотворчого мистецтва характеризується формуванням навчальних умінь і навичок, розвитком творчої уяви.

Проведення уроків образотворчого мистецтва засобами декоративно-прикладного мистецтва має бути творчого характеру, бо у творчій діяльності створюється художньо-естетичне відношення до дійсності, стимулюється прагнення до оволодіння вміннями.

Дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва здійснювалося завдяки констатувальному експерименту на базі Старововчинецького ліцею, Чернівецького району, Чернівецької області. У дослідженні брали участь 43 молодших школярі та 10 вчителів.

Метою констатувального дослідження було дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва у практичній діяльності.

В експериментальному дослідженні на уроках образотворчого мистецтва ми використовували різні методи: педагогічне спостереження, бесіда, опитування, аналіз практичних робіт, виробів учнів з декоративно-прикладного мистецтва, математична обробка даних.

Виявлення рівнів художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відзначалося педагогічним спостереженням за практичною діяльністю, образотворчими діями учнів та визначенням:

- емоцій і зацікавленості учнів практичною діяльністю;
- здатності поєднувати вольові зусилля у практичній діяльності з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва;
- рівня прояву умінь і навичок учнів у практичній діяльності;
- робіт творчої практичної діяльності школярів та їх аналізу.

Мета дослідження обумовлюється визначенням трьох рівнів художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва: низьким, середнім і високим.

Низьким рівнем художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відзначаються учні, які не прагнуть виконувати репродуктивні та творчі практичні завдання з декоративно-прикладного мистецтва, байдужі до створення зображень на

уроках, не активні у практичних завданнях, відсутні самостійність і творчість у практичній діяльності.

Середній рівень художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва визначається у молодших школярів, які переважно здатні виконувати репродуктивні та творчі практичні завдання засобами декоративно-прикладного мистецтва, створюють зображення за зразком та іноді додають творчі елементи у створені комопозиції.

Високий рівень художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва відзначається у систематичних прагненнях учнів у виконанні репродуктивних і творчих практичних завдань засобами декоративно-прикладного мистецтва, зацікавлені та захоплені виконанням практичних завдань, прояв активної участі та зацікавленості завданнями у практичній діяльності.

Для ефективного визначення стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва доцільно використовувати практичні завдання, в яких виявляється рівень володіння вміннями та навичками.

Необхідним результатом у здійсненні аналізу здатності учнів початкових класів виявляти сформовані практичні вміння та навички є підсилення проявів особистісних якостей наполегливості, зацікавленості, пізнавальних інтересів.

Результати дослідження стану художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва представлено на діаграмі 2.1.

За результатами дослідження відзначимо, що 28,9% молодших школярів демонструють високий рівень художньо-естетичного розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва, у них наявні прояви прагнень до виконання репродуктивних і

творчих завдань засобами декоративно-прикладного мистецтва, зацікавлення та захоплення створенням зображень, вибір переважної кількості учнів творчих завдань, які викликають найбільший інтерес до засобів декоративно-прикладного мистецтва.

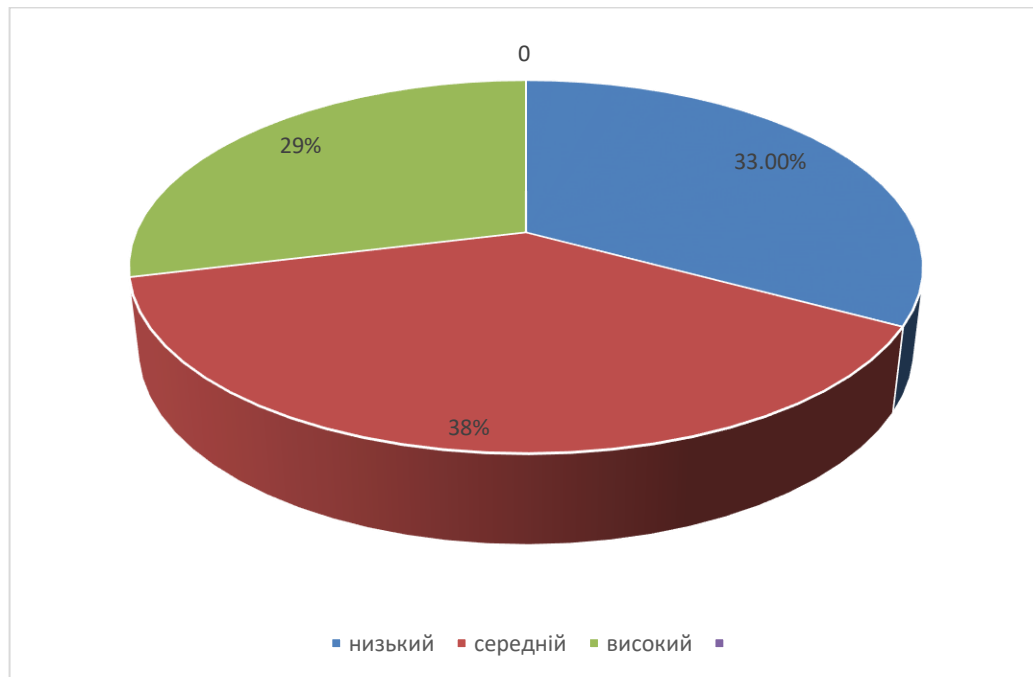

Рис. 2.1. Рівні художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва

Проте, більшість учнів (38,4%) мають середній рівень художньо-естетичного розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва, переважно діти здатні відрізнити особливості репродуктивних і творчих завдань, ними виконуються в основному репродуктивні завдання за зразком учителя, тільки окремі роботи мають творчі елементи.

На низькому рівні художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва виявлено 32,7% учнів, які не виявляють зацікавленості у прояві своїх умінь і навичок виконувати репродуктивні та творчі практичні завдання з декоративно-прикладного

мистецтва, відзначаються байдужим ставленням у виконанні практичних завдань засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках.

Необхідним є систематичне виконання практичних завдань учнями для їхнього художньо-естетичного розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва, зацікавлення школярів проявляти активність під час виконання практичної роботи на уроках, пропонування різноманітних художніх матеріалів з декоративно-прикладного мистецтва, сприяння розвитку творчих здібностей учнів.

На уроках образотворчого мистецтва створюються сприятливі умови для художньо-естетичного розвитку молодших школярів, уроки збагачені можливостями художньо-естетично розвивати учнів. Проте, сьогодні проблема є у недостатньому розвитку школярів саме в художньо-естетичному напрямі.

Серед завдань уроків образотворчого мистецтва є готовність школярів до художньо-естетичного розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва через художньо-естетичне сприймання, здатність самостійно оцінювати дійсність і вміння виконувати практичну діяльність з урахуванням власних пізнавальних інтересів.

З дослідження можемо зробити узагальнення, що художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відбувається поетапно з визначеними методами та прийомами навчання, обумовлений віковими особливостями розвитку художньо-естетичних інтересів, творчої уяви та художньо-естетичних прагнень учнів.

Таким чином, результати констатувального етапу дослідження відзначаються тим, що художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва базується на зацікавленості, прояві пізнавальних інтересів і виконанні практичних завдань образотворчого змісту.

2.2. Характеристика педагогічних умов художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва

Художньо-естетичний розвиток здійснюється в освітньому процесі, визначається безпосередньо спрямованим відношенням на формування можливості учнів початкових класів сприймати та індивідуально перетворювати об'єкти та предмети навколишнього світу за законами образотворчого мистецтва у практичній діяльності. У художньо-естетичному розвитку виявляється формування художньо-естетичної свідомості та поведінки молодших школярів.

Естетика у поведінці учнів може відзначатися у властивостях прекрасного, у певних діях і вчинках: у відношенні до діяльності, у зовнішньому вигляді, у культурі спілкування, під час взаємодії з оточуючими.

Метою художньо-естетичного розвитку є формування емоційної та почуттєвої сфери, що закріплює знання, розвиває уявлення, інтуїцію, які є необхідними у творчій діяльності, формування художньо-естетичних здібностей, які впливають на інші здібності особистості.

Творчі здібності визначаються не вродженими, бо сприйняття навколишнього світу є серед необхідних умов, коли виникає художньо-естетичний розвиток, а розвиток такого сприйняття відбувається у практичній діяльності.

Суть творчих робіт учнів створених засобами декоративно-прикладного мистецтва у необхідності для розвитку активної та самостійної діяльності, що є основними показниками прояву пізнавальних інтересів дітей. Залучення школярів у практичну діяльність відзначається як успішна умова їхнього творчого відношення.

В художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва важливими є навчання сприймати та

осмислювати красу природи. У спостереженнях краси учні не мають бути байдужими, повинні відчувати емоції та почуття до об'єктів у спостереженнях, результатом є навчання відрізнити дійсно прекрасне в дійсності.

Під час художньо-естетичного сприймання в учнів виникають емоції та почуття, серед завдань художньо-естетичного розвитку є створення сприятливих умов, в яких формується емоційний стан школярів. Різноманітність емоцій учнів засвідчується їхнім внутрішнім станом.

Педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відзначимо такі:

- збагачення змісту уроків художньо-естетичними навчальними завданнями з декоративно-прикладного мистецтва;
- організація послідовної практичної діяльності з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва;
- врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва;
- створення емоційної комфортної атмосфери у творчій діяльності на уроках образотворчого мистецтва.

Серед важливих засобів у художньо-естетичному розвитку молодших школярів виокремлюються види образотворчої діяльності, якими є малювання живописними, графічними матеріалами, ліплення, аплікація. Відповідно, значення малювання у навчанні надважливе, бо малювання взаємопов'язується з іншими навчальними предметами, виконує роль підготовчої сходинки у навчанні, необхідне для розвантаження учнів.

Дотримуватися важливо діяльнісного підходу у навчанні образотворчого мистецтва. Враховуючи, що художньо-естетичні почуття мають бути задоволені, художньо-естетичні враження від захоплення практичною діяльністю сприяють піднесенню та задоволенню школярів, розвивають їхню творчість.

Проведення уроків образотворчого мистецтва учні можуть оволодіти різними видами образотворчої діяльності, вивчити художні техніки, зокрема малювання засобами декоративно-прикладного мистецтва, які розкривають їхні творчі здібності.

Доцільним у практичній діяльності школярів брати участь і вчителю, спільно малювати з дітьми на папері або дошці способами наслідування передавати особливості художніх технік, матеріалів і засобів декоративно-прикладного мистецтва.

Малюнок створений засобами декоративно-прикладного мистецтва є результатом втілення задумів, переживань, коли учні передають свої почуття, думки. Поступово малювання вдосконалюється разом з індивідуальним розвитком учнів, їхніми спостереженнями, у процесі запам'ятовування. Тому, у почуттях прекрасного глибше охоплюються уявлення учнів і відбувається вплив на їхні вироби та малюнки.

Важливим у художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва є звертання уваги на роботу з фарбами, кольорами, для розвитку кольорової пам'яті в учнів, привчання їх точно передавати кольори у композиціях. Такі випадки відрізняються доцільністю використання образотворчих завдань, які розвивають візуальне сприймання та зорову пам'ять, враження від побаченого у створенні зображень.

У практичній діяльності молодших школярів з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва треба більше уваги приділяти художньо-естетичному сприйманню, яке розподіляється на: художньо-естетичне сприймання навколишньої дійсності та художньо-естетичне сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва.

Коли учнів оточує краса, вони відчувають комфорт, краса зрозуміла та приваблива, може впливати на їхній настрій, сприяти культурі спілкування та поведінки. Потребує уваги також і оформлення кабінетів для уроків образотворчого мистецтва.

Джерелами художньо-естетичних впливів на учнів є виокремлення власної природи у неповторній красі під час милування та захоплення квітами, деревами, листям, ягодами, метеликами, співом птахів, різноманітними кольорами в довкіллі, прекрасними краєвидами.

Вчителем має проводитися навчальна діяльність з концентрацією уваги учнів на ній, з впливом на переживання дітей прекрасного в природі будь-якої пори року. Тому, крім художньо-естетичного сприймання навколишнього світу вчителем у молодших школярів маю розвиватися художньо-естетичні відчуття у творах декоративно-прикладного мистецтва, бо у цей віковий період досить складно самотійно сформувати власні художні та естетичні смаки.

На уроках образотворчого мистецтва вагомим формування художньо-естетичних висловлювань про певну тему, під час створення зображень, бесід зі школярами, при зверненні уваги на засоби декоративно-прикладного мистецтва, серед яких кольори, форма зображення, схожість художніх образів до явищ і об'єктів природи, знаходження відмінних рис між образотворчим мистецтвом і довкіллям.

Вказане збагачує школярів художньо-естетичними враженнями від захоплення красою у їхній уяві, формує прагнення, глибокі почуття, бажання у взаємодії та поведінці, створює прекрасне у практичній діяльності на уроках засобами декоративно-прикладного мистецтва, ознайомлює зі змістом образотворчого мистецтва.

У малюнках створених засобами декоративно-прикладного мистецтва висловлюються учнями власні переживання, своєрідна самотійність у висловлюваннях. Художню цінність малюнка характеризують найбільш захоплюючі враження молодших школярів.

Вчителями має підтримуватися самотійна творча діяльність дітей під час виявлення творчих здібностей, що є надзвичайно важливим для особистісного розвитку. На уроках образотворчого мистецтва здійснюється отримання знань, уявлень, практичних умінь, які знаходяться в основі

духовного розвитку учнів, елементами є творчі здібності, художньо-естетичне самовдосконалення, поважне відношення до художньої культури.

Важливим є проблема формування сприймання образотворчого мистецтва в учнів. Для сприймання художнього твору потрібна елементарна теоретична підготовка. Кращим у сприйманні є зрозумілість і певні знання. Такий підхід потрібно брати за основу під час використання в художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Сформовані художньо-естетичні смаки, можливість у сприйманні прекрасного в природі, його оцінка, сприяють розумінню суті краси. При сприйманні прекрасного, аналізі побаченого, порівнянні з відомими об'єктами оцінюються ознаки краси в них.

У художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва здійснюється прояв художньо-естетичного відношення до навколишньої дійсності та оточення. Діти мають милуватися красою природи та художніми декоративними виробами.

В освітньому процесі важливим є формування естетичності у поведінці, що виявляється в зовнішньому вигляді, гарних манерах, збагаченні вмінь і навичок невимушено поводитися, бути культурними у прояві власних емоцій і почуттів. Ці властивості можуть поєднуватися з виявленням художньо-естетичного відношення школярів.

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів здійснюється на використанні різних джерел:

- твори декоративно-прикладного мистецтва, у спостереженні репродукцій картин, творів, які втілюють дійсність, здійснюється розвиток сприймання, уяви, фантазії, коли учні уявляють зображення з певними образами, характером і подіями;

- твори музичного мистецтва, які відтворюють навколишню дійсність за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, мають вплив на емоційний та почуттєвий стан дітей та їхню поведінку;

- театральне мистецтво, кіномистецтво, телебачення, які є цінними у змісті та об'єднують складові елементи різних видів мистецтва: образотворчого, музичного, хореографічного, літературного;
- літературні твори, в яких слово є засобом естетичних висловлювань, ставлення і має художню силу;
- поведінка та діяльність школярів, в яких позитивні дії, успішність на уроках, у практичній діяльності можуть обговорюватися з художньо-естетичних поглядів;
- природа, її краса в різноманітних і гармонійних кольорах, мелодіях, звуках, формах, закономірностях змін явищ, за якими треба спостерігати в навколишньому світі;
- події з життя, коли краса взаємин з оточуючими, духовне наповнення, дії та вчинки дітей, культура спілкування та поведінки, удосконалення мають обговорюватися з учнями;
- оформлення побуту, коли учні прилучаються до створення художньо-естетичних умов в закладі освіти.

У художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва важливим є оточення, художньо-естетичне оформлення побуту, художні твори, родинні традиції, проведення відпочинку на природі, відвідування вистав у театрі та ін.

Серед основних способів художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного є навчальна діяльність. Доцільними є проведення подорожей, уроків на природі, годин улюбленої діяльності, творчості, уроків мистецтвознавства.

У гармонійності та різнобічності розвиненої особистості поєднуються художньо-естетична, розумова та моральна сфери. Вказана сукупність є передумовою для подальшого розвитку школярів, формування свідомості, духовного збагачення, стійких переконань та художньо-естетичного виховання, прагнень до прекрасного та гуманного ставлення в життєдіяльності.

Завданнями уроків образотворчого мистецтва є навчання учнів малюванню засобами декоративно-прикладного мистецтва, оволодіння художньо-естетичними цінностями, які мають розвиватися під час ознайомлення з художніми цінностями, формуванням художньо-естетичної культури.

В специфіці проведення уроків образотворчого мистецтва відзначається дотримання законів краси та здійснення художньо-естетичного розвитку учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Враховуючи, що художньо-естетичний досвід можна прослідкувати в художньо-образній формі та суті образотворчого мистецтва.

Досить важливим є міжособистісне спілкування на уроках образотворчого мистецтва, що засновується на потребі у спільній діяльності, творчості між учнями та вчителем.

На уроках образотворчого мистецтва необхідним є створення особливої емоційної атмосфери задоволення та захоплення, що може досягатися завдяки вербальним засобам, діалогічному спілкуванню з учнями, візуальними образами, дидактичними іграми, літературними творами, музикою тощо.

Засоби наочності дозволяють захоплювати та створювати малюнки школярів з декоративно-прикладного мистецтва. Тому, спілкування з образотворчого мистецтва, прояви емоцій до змісту теми з декоративно-прикладного мистецтва є важливими на уроках.

Під час образотворчої діяльності засобами декоративно-прикладного мистецтва необхідним є влаштування справжніх кольорових свят, прикрашання квітами для створення святкової атмосфери, зацікавлення у спостереженнях краси природи. Так, краса живих квітів впливає на школярів, викликає милування, захоплення, емоційне прагнення до творчого самовираження та самовдосконалення.

На уроках образотворчого мистецтва потрібним є здійснення вирішення практичних завдань засобами декоративно-прикладного

мистецтва, а вчитель відзначає специфіку сприймання учнів та усвідомлення змісту навчального матеріалу.

У спостереженнях за учнями важливим є спрямованість на зміст відповідей школярів у бесідах на уроках, на сприймання художніх образів, бо у відповідях можна почути відгуки про побачене на уроці, особливості їхніх емоцій і почуттів у сприйманні.

На уроках образотворчого мистецтва необхідним є створення умов для можливості учнів висловлювати свої думки та міркування, вияв ними впевненості у тому, що їх будуть слухати. Тому, прагнення до вивчення образотворчого мистецтва засобами декоративно-прикладного мистецтва відбувається завдяки отриманому досвіду.

У практичній діяльності виокремлюється шлях від образотворчого мистецтва до тем з життєдіяльності, коли узагальнюються роботи школярів як показники опанування змісту навчального матеріалу та вмінь поєднати його з емоціями та ставленням до об'єктів природи.

Потрібним є ознайомлення учнів з красою природи, осмислення ними навколишнього світу, пояснення важливості взаємозв'язку життєдіяльності та образотворчого мистецтва, демонстрація різноманітних художніх творів з декоративно-прикладного мистецтва, їхню роль для особистості та суспільства.

Таким чином, твори та вироби декоративно-прикладного мистецтва, які створені майстрами заслуговують на особливе ставлення, увагу, здатні до милування, захоплення красою художніх образів у зображенні, а розвивати таке відношення необхідно з чіткістю та цілеспрямованістю.

2.3. Методичний інструментарій художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва

Вплив образотворчого мистецтва на художньо-естетичний розвиток молодших школярів збільшує межі візуальних вражень і творчих

можливостей, якісно ускладнює структуру зорового та естетичного сприймання, уявлень, додає усвідомлення та перевтілення творів декоративно-прикладного мистецтва.

Саме у таких випадках молодші школярі спостерігають за дійсністю та мають візуальні ефекти, а також можуть чітко оцінити художньо-естетичні ознаки та властивості творів декоративно-прикладного мистецтва, сміливо передають свої почуття під час створення самостійних творчих виробів.

Можливостями образотворчого мистецтва в освітньому процесі є вплив на виховання художньо-естетичного відношення школярів, їхньої художньо-естетичної свідомості.

Художньо-естетичне відношення та сприймання, прояв естетичних почуттів, оцінок, суджень, смаків, ідеалів, потреб, наявний творчий потенціал учнів може виявлятися в практичній діяльності, що сприяє змінам у переконаннях, естетичній поведінці, впливає на суб'єкти в образотворчій діяльності та розвиток їхніх творчих здібностей.

Основним на уроках образотворчого мистецтва є розвиток художньо-естетичного ставлення до творів декоративно-прикладного мистецтва, поступове виховання здатності до естетичного сприйняття, виховання інтересів до художніх творів. Під час розгляду творів декоративно-прикладного мистецтва важливо зацікавити молодших школярів змістом зображення, навчати пізнавати відомі та невідомі предмети, об'єкти та явища дійсності.

Під час сприймання творів декоративно-прикладного мистецтва та визначення їхнього впливу на учнів усвідомлюються явища, об'єкти навколишнього світу, отримуються певні уявлення про красу довкілля, доцільність і виразність їхнього створення, відбувається творче сприймання гармонії у житті.

Для художньо-естетичного сприйняття характерною є внутрішня схвильованість тим, що повинно бути сприйнятим, наявність зацікавленості в об'єктах, позитивного відношення до предметів у зображенні.

Засобами виразності в образотворчому мистецтві є колір, лінія, форма, об'єм тощо. У творах декоративно-прикладного мистецтва досить винятковим є створення різноманітних орнаментів, візерунків, краси у колірних сполученнях.

Взаємозалежність є вагомою під час сприймання засобів виразності молодшими школярами в творах декоративно-прикладного мистецтва, які використали майстри, що допомагає глибоко розкрити зміст творів декоративно-прикладного мистецтва, багатство почуттів і задумів майстрів, відповідно, це спричиняє більші прояви емоційних відгуків в учнів (Л.Масол, 2006).

Необхідними є такі форми, методи та прийоми художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва:

- ознайомлення з художніми творами, репродукціями картин, ілюстраціями, виробами, творами декоративно-прикладного мистецтва, які вивчаються на уроці;
- виставки найкращих виробів декоративно-прикладного мистецтва, художніх творів до теми;
- екскурсії у виставкові зали, музеї для ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва, перегляд відповідного навчального матеріалу для сприйняття та осмислення його змісту;
- самостійне ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва на уроках і в позаурочний час.

Крім того, доцільно використовувати методи наочні, словесні, практичні. Декоративна діяльність на уроках починається із ознайомлення учнів з декоративно-прикладним мистецтвом. Серед форм проведення уроків з вивчення декоративно-прикладного мистецтва відзначаються: подорожі у музеї народної творчості, відомі художніми ремеслами, перетворення учнів у майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Дітям пропонуються навчально-пізнавальні та творчі завдання.

Підтримується пізнавальний інтерес до творів декоративно-прикладного мистецтва як одних з важливих складових художньо-естетичного розвитку та творчої активності в практичній діяльності на уроці, який базується на ознайомленні учнів з різними художніми матеріалами та техніками, пропонується спробувати створити вироби з ними, усвідомити зміст художньої техніки та способи створення художніх творів.

У художньо-естетичному середовищі виокремлюється різноманітний художній матеріал, який використовується у процесі створення зображень творів декоративно-прикладного мистецтва: папір, картон, кольоровий папір, фарби, олівці, фломастери, глина, солоне тісто, пластилін, природній матеріал та ін.

Навколишня дійсність характеризується як неповторне середовище різноманітності кольорів і форм, які включаються у художні твори.

Серед форм навчання цікавими є уроки образотворчого мистецтва, які можуть узагальнити та закріпити вивчений матеріал, викликати захоплення та активність молодших школярів, тобто проведення:

- уроків-подорожей, які можуть мати змагання команд знавців декоративно-прикладного мистецтва, що сприяє дітям в яскравих проявах цікавості, ерудиції, творчої уяви, фантазії тощо;

- уроків-вистав, на яких учнями отримуються творчі навчальні завдання, у змісті уроку використовуються різні ляльки, виготовлені дітьми для демонстрування лялькової вистави.

В художньо-естетичному розвитку потрібними є методи на уроках образотворчого мистецтва, а саме: дидактичні та сюжетно-рольові ігри, з використанням яких відбувається естетичне натхнення учнів, розвиваються пізнавальні інтереси до творів декоративно-прикладного мистецтва, підвищується естетичний рівень школярів. Серед ігор відзначимо: «Розглянь і розкажи», «Рамка з розписом», «Знайди виріб», «Я-екскурсовод»; «Глина і глечик», «Вироби оживають» та ін. (див. Додаток Б).

У практичній діяльності з художніми матеріалами можна пропонувати учням різні образотворчі вправи: «Чарівні перетворення кольорів і виробів», «Що може створити лінія?», «Що ми очікуємо від природного матеріалу?» та ін., які будуть сприяти самостійності створення художніх образів дітьми.

При використанні практичних вправ школярі здобувають більшу самостійність, а в образотворчій діяльності на уроках переважають творчі елементи.

У процесі ознайомлення з художніми інструментами та матеріалами на уроках при вивченні декоративно-прикладного мистецтва доцільним є застосування різноманітних казкових сюжетів: «Казка про декор», «Секрети паперу», «Вправно пензликом малюємо», «Чарівна глина», «Олівець-загадка», «Пластилін-вігадник» та ін.

У казкових сюжетах учитель оживлює предмети, які створюються дітьми на уроках, що викликає в учнів позитивні емоції, захоплення практичною діяльністю, усвідомленням ознак і властивостей, правильних умов використання у житті. Необхідним є розвиток у школярів культури використання художніх матеріалів, що складає важливу частину опанування образотворчого мистецтва.

Суть творчої уяви, яка може розвиватися при прослуховуванні казок, оповідань, інсценізацій, у сприянні учням прилучитися до активності у творчій взаємодії з художніми матеріалами, творчим задоволенням у практичній діяльності.

Для створення певного художнього образу за допомогою засобів декоративно-прикладного мистецтва на уроках необхідним є матеріал, який відіграє важливу роль для характерних рис у художньому образі, ним втілюються чіткі задуми та розкривається краса дійсності.

Використання різних художніх матеріалів у декоративно-прикладному мистецтві пов'язане з системою зображувальних засобів, які є характерними для декоративно-прикладного мистецтва, його художньої виразності. У

творах декоративно-прикладного мистецтва розкриваються художні образи з відповідними властивостями.

Знання змісту образотворчого мистецтва дозволяє більш глибоко оцінити художні переваги творів декоративно-прикладного мистецтва, усвідомити задуми майстрів, сприймати та переживати його змістове наповнення, удосконалювати власну образотворчу діяльність. У процесі художньо-естетичного розвитку потрібно розглянути вироби декоративно-прикладного мистецтва та засоби виразності у створенні декоративних художніх образів.

Декоративно-прикладне мистецтво виокремлюється серед видів образотворчого мистецтва, що містить окремі галузі творчості, в яких відбувається спрямованість на створення художніх виробів для прикрашання власного побуту. Серед творів декоративно-прикладного мистецтва відзначаються прикраси, одяг, посуд, меблі та ін.

Вироби декоративно-прикладного мистецтва відрізняються за класифікацією матеріалів їх створення і можуть бути: керамічними, текстильними, металевими, дерев'яними, з каменю тощо.

А за технікою виготовлення визначається: декоративний розпис, ткацтво, вишивка, різьблення, килимарство та ін. Класифікація зумовлена вагомих значенням у конструктивній основі декоративно-прикладного мистецтва, що поєднується з конкретним виробництвом.

Вивчення декоративно-прикладного мистецтва має подвійну функцію, що базується на сферах виготовлення матеріальних і духовних художніх цінностей.

Створення художніх образів у декоративно-прикладному мистецтві базується на красі матеріалів, гармонійному поєднанні декору, пропорцій, ритму у структурі виробу.

Декор перетворює побутові речі на витвори образотворчого мистецтва, бо застосування декоративного прикрашання впливає на зміну форми та допомагає створювати художній образ. У створенні декору особливим є

використання орнаменту, а також застосовуються засоби образотворчого мистецтва з різних його видів живопису, графіки, скульптури.

У поєднанні засобів образотворчого мистецтва та орнаментів можна створити різноманітне декорування та використовувати його у якості елементів, які утворюють форму. Орнаменти та візерунки знаходяться в основі створення форми виробу. У декоративно-прикладному мистецтві відзначаються художня та практична функції, які вказують на призначення художніх виробів.

Для урізноманітнення практичної діяльності та зацікавлення молодших школярів при вивченні декоративно-прикладного мистецтва використовуються дидактичні ігри, практичні завдання та вправи (див. Додаток Б).

У грі «Продовж візерунок» потрібно закріпити вміння учнів малювати декоративні візерунки за мотивами Петриківського розпису, при цьому використовуються елементи Петриківського розпису з паперу. У грі діти обирають картки з малюнком, далі продовжують малювання з використанням наявних елементів декоративного розпису, підбирають кольори та потрібний елемент.

Гра «Прикрасимо фартух» навчає створювати декоративні композиції з розташуванням елементів, з підбором їх за кольорами, стилями декоративного розпису, розвиває почуття ритму, симетрії, виховує спостережливість і творчість.

На площині заготовлені зображення фартуха з елементами декоративного розпису, які вирізуються по контуру, зі зразками прикрашеними візерунками силуетів. У грі діти мають створити на обраному силуеті з окремих елементів візерунок згідно з правилами та традиціями декоративного розпису.

У грі беруть участь кожен за бажанням або група учнів. Силуети предметів для прикрашання вибирають за своїм бажанням. Коли обирається

потрібна кількість елементів, тоді складається візерунок. Робота виконується, коли копіюється візерунок зі зразків або придумується власна композиція.

У грі «Петриківська мозаїка» уточнюються та закріплюються уявлення про елементи Петриківського розпису, розвивається пам'ять, набуття композиційних умінь, виховується бажання створювати оригінальні декоративні вироби.

Матеріалом у грі є площинні зображення виробів, набір елементів візерунків на площині. Дітям пропонується створити свій виріб з використанням елементів Петриківського розпису.

Гра «Реставратор» закріплює знання елементів декоративного розпису. У грі вчителем пропонується учням відновити розбиту іграшку. У завданні кожного реставратора визначити фрагмент декоративного розпису, який втрачений, і намалювати потрібний.

Під час проведення гри «Знайди зайве» розвивається естетичний смак, композиційні вміння, дрібна моторика, почуття кольору, вміння розподіляти елементи за спільною ознакою, закріплюються знання про види декоративного розпису, відбувається аналіз елементів різних видів розпису, визначення зайвого, виховання художньо-естетичного смаку.

У грі створюється візерунок з елементів декоративного розпису, вилучається елемент з іншого виду декоративного розпису на площинних формах, наявний набір елементів з елементами іншого розпису. Потрібно відібрати зайвий елемент. У грі перемагає той, хто першим виконає завдання. Учні мають орієнтуватися в різних видах розписів.

У грі «Розрізані вироби» закріплюються знання із засобів виразності, які використовуються у декоративному розписі, складається цілісна картина, розвивається увага, спостережливість, творчість, зосередженість, прагнення досягнути результат, виклик інтересу до предметів декоративно-прикладного мистецтва.

Для гри потрібні матеріали з двох однакових площинних зображень різних предметів, одне з них має частини, коли готуються розрізані вироби, з

поділом їх на чотири і більше частин геометричної форми. Учні мають швидко відтворити виріб з окремих частин згідно зразка.

Під час беруть участь учень або група школярів. Вчителем демонструються зразки, надається можливість уважно розглянути їх. За сигналом педагогом у грі збирають зображення з частин виробу. Виграє той учень, у кого першого буде виконане завдання.

Гра «Кольорові крапельки» учні навчаються виділяти та називати кольори, які складають колорит декоративного розпису на посуді, іграшках. Перед учнями виставляються вироби, вчителем називаються ремесла та наголошується на уважному розгляді виробів. Учителем почергово називаються різні кольори, а дітьми визначаються кольори, які належать до розпису. Перемога надається тим, хто отримає більше фішок за кожну правильну відповідь.

Зміст гри «Художній салон» має навчити опису обраного предмету, розвиває зосередженість, мовлення учнів. Матеріалами у грі є різні предмети народних ремесел, їхнє зображення. Дітям треба чітко описати предмет, який гравцю хочеться «купити».

Предмети у «Художньому салоні» виставляються на полицях, обирається «продавець», а решта учнів є «покупцями», які мають обрати предмет, чітко його описати «продавцеві». «Продавець» ставить питання: «Як прикрашений виріб? Як намальовані квіти?». Коли «продавцем» визначений предмет, він його продає. Далі у продовженні гри «продавець» і «покупець» змінюють ролі.

У грі «Відгадай» метою є закріплення уявлень про особливості народних ремесел. Учні повинні обрати із запропонованих предметів з виробів різних ремесел твори майстрів цього ремесла і надати пояснення власному вибору.

Гра «Ярмарок» проводиться з метою розвитку естетичних смаків, почуття кольору, закріплення та розширення знань учнів про елементи декоративного розпису, формування композиційних навичок створення

візерунків, закріплення знань про побудову візерунків різної форми, вправляння у прикрашанні предметів на площині різними композиціями, виховання інтересу до прикладного мистецтва.

В ігровому завданні головним є створення форми на площині: посуд, іграшка, які оздоблюються візерунком. У грі треба чітко дотримуватися вказівок учителя, працювати у команді.

Елементи візерунка мають бути з декоративного розпису. У результаті учні мають орієнтуватися в назвах форм, вміти підібрати візерунки, назвати їх елементи.

У матеріалах на площинних зображеннях має бути посуд, іграшки, серветки, скатертини, елементи декоративного розпису, зокрема петриківського.

У грі вироби майстрів були привезені на ярмарок, однак вони перемішалися і учні утворюють три команди: перша відбирає площинні зображення посуду, друга шукає форми іграшок на площині, а третя має знайти скатертини, серветки. Потім діти обирають цікаві для себе форми та оздоблюють їх візерунком, а також повинні назвати елементи декоративного розпису з обґрунтуванням своєї думки.

Використання засобів декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчого мистецтва сприяє художньо-естетичному розвитку учнів, насичує цікавими художніми матеріалами для образотворчої діяльності з опорою на прояв творчості, вільний вибір, спільну творчість, розвиток творчої уяви та фантазії, образного мислення, появу творчих ідей, підвищення пізнавальних інтересів до оточуючої дійсності, процес самовдосконалення.

Зміст уроків образотворчого мистецтва має бути наповненим творами декоративно-прикладного мистецтва, декоративного розпису. При розгляді яких, учні звертають увагу на красу, елементи, естетичність, з якими вони виконувалися. Школярі повинні навчатися виділяти декоративні елементи, з яких створюється візерунок, визначати їхнє розташування, поєднання

кольорів та особливості у композиції, навчають дітей виокремлювати виразні елементи у декоративному розписі.

Таким чином, на уроках образотворчого мистецтва визначаються здобуті знання, вміння та навички у мистецькій освітній галузі, особливості художньо-естетичного розвитку молодших школярів, виховання культури образного мислення, можливості для учнів знайти та чітко використати потрібну навчальну інформацію з образотворчого мистецтва у практичній діяльності.

Висновки до другого розділу

Дослідження проблеми художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва здійснювалося базуючись на понятті творчості, творчої діяльності дітей на уроках, на особистісному розвитку та визначенні системи художньо-естетичної вихованості учнів.

За результатами констатувального експерименту відзначимо, що художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва базується на їхній зацікавленості, бажаннях, прагненнях, пізнавальному інтересі, вирішенні навчальних завдань у практичній діяльності.

Так, в особистісних проявах відзначається вагомістю допитливість і емоційна реакція на образотворчу діяльність, яка пов'язана із зацікавленістю учнів, сприянню у формуванні мотивації у навчанні та визначенню спрямованості на суспільні цінності. Пізнавальні інтереси зазнають особистісних змін, розвиваються та можуть впливати на навчальну діяльність учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Декоративно-прикладне мистецтво є видом образотворчого мистецтва, галуззю художньої творчості, що пов'язується з потребами, залежить від

технологій створення, матеріалів, обладнання та має самостійне художнє значення.

У сучасному побуті виділяють такі функції декоративно-прикладного мистецтва: святкова, відзначається у культурі одягу; утилітарна, коли вироби мистецтва є необхідними предметами; комунікативна, яка має особливе значення у взаємодії; сувенірна, поширюється завдяки туризму і культурним зв'язкам з різними країнами світу; естетична, яка поєднує всі названі та є необхідною умовою їх прояву.

Педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва такі:

- збагачення змісту уроків художньо-естетичними навчальними завданнями з декоративно-прикладного мистецтва;
- організація послідовної практичної діяльності з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва;
- врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва;
- створення емоційної комфортної атмосфери у творчій діяльності на уроках образотворчого мистецтва

У художньо-естетичному середовищі виокремлюється різноманітний художній матеріал, завдяки якому створюються декоративні зображення: олівці, фломастери, фарби, папір, картон, глина, пластилін, солоне тісто, кольоровий папір, тканина, природній матеріал та ін.

ВИСНОВКИ

У дослідженні з проблеми художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відзначимо такі висновки.

1. Проаналізовано, що суть образотворчого мистецтва базується на художньому та виховному потенціалі, бо художньо-естетичні потреби, інтереси, ідеали, емоції особистості учнів мають перевагу над інтелектуальними зусиллями при формуванні загальнолюдських цінностей, сприйманні навколишнього світу.

Метою художньо-естетичного розвитку засобами декоративно-прикладного мистецтва є формування художньо-естетичних інтересів, потреб, смаків, прагнень, ідеалів до образотворчої діяльності при ознайомленні з навколишнім світом.

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів базується на розумовому розвитку учнів, художньо-естетичні емоції підсилюють напругу розумових сил школярів. У результаті відбувається поєднання художньо-естетичних переживань і прояву пізнавальних дій. У дійсності сприймання краси пробуджує зацікавленість, наповнює художньо-естетичним та інтелектуальним змістом, спонукає до образотворчої діяльності.

Вплив образотворчого мистецтва здійснюється на формування творчого мислення учнів, прояв творчої уяви, образності, фантазії, які активізують емоції та почуття, розвивають образне мислення. У процесі творчості виконання навчальних завдань сприяє задоволенню одночасно художньо-естетичних і пізнавальних інтересів, потреб учнів.

Процес творчості реалізується в пізнавальній діяльності у здобутті знань з проявами естетичних, моральних цінностей. У творчості в освітньому процесі виявляється легкість і радість у навчанні.

Важливими є стимулювання образотворчої діяльності на уроках образотворчого мистецтва, в якій створюється особлива естетична гармонія

при вивченні образотворчого мистецтва, виховання моральних і духовних потреб учнів, їхніх прагнень до прекрасного та формування високої художньої культури.

2. Розкрито, що декоративно-прикладне мистецтво є однією з важливих складових частиною системи художньо-естетичного навчання, засобом художнього та духовного розвитку особистості, активного художньо-естетичного відношення до навколишньої дійсності. Залучення до декоративно-прикладного мистецтва учнів здійснюється на уроках образотворчого мистецтва.

Поняття «декоративне» означає прикрашати, а «прикладне» називає мистецьку діяльність і властивості виробництва мистецтва. У результатах творчості майстрів декоративно-прикладного мистецтва повинні поєднуватися художньо-естетичні та практичні якості, які мають відрізнятися своєю красою, неповторністю, оригінальністю.

Твори декоративно-прикладного мистецтва створюються для прикрашання життя особистості, декоративні вироби роблять затишок і привітність у побуті, вишуканими – прикраси, гарним – одяг.

3. Обґрунтовано, для поліпшення художньо-естетичного розвитку учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва має здійснюватися розподіл навчальних завдань згідно тематики, їхнє виконання сприяє формуванню певного рівня художньо-естетичної та творчої діяльності школярів.

Педагогічні умови художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва відзначимо такі:

- збагачення змісту уроків художньо-естетичними навчальними завданнями з декоративно-прикладного мистецтва;
- організація послідовної практичної діяльності з використанням засобів декоративно-прикладного мистецтва;
- врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва;

– створення емоційної комфортної атмосфери у творчій діяльності на уроках образотворчого мистецтва

У художньо-естетичному розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва значним виступає навчання учнів у сприйманні та усвідомленні краси дійсності. Під час спостережень краси школярі мають бути не байдужими, відчувати емоції та почуття до об'єктів і явищ дійсності, навчитися відрізняти прекрасне в довкіллі.

4. Визначено, що необхідними формами, методами та прийомами художньо-естетичного розвитку молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва є наступні: ознайомлення з художніми творами, репродукціями картин, ілюстраціями, виробами декоративно-прикладного мистецтва, які вивчаються на уроці; виставки найкращих виробів декоративно-прикладного мистецтва, художніх творів до теми; екскурсії у виставкові зали, музеї для ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва, перегляд відповідного навчального матеріалу для сприйняття та осмислення його змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверянова, Н. (2001). Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. *Рідна школа*, 1, 53-54.
2. Алексахін, Н. (1998). Ознайомлення з культурою кольору на заняттях з образотворчого мистецтва. *Дошкільне виховання*, 3, 23-27.
3. Андрущенко, І. (2005). Творча діяльність як основа формування естетичної культури особистості. *Рідна школа*, 8, 43-45.
4. Антонович, Є.А. (2001). Художні техніки в школі. К.: ІЗМН, 312.
5. Антонович, Є. А. (1992) Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 271.
6. Бабіч, Т. (2007). Що таке творчість? *Психолог*, 18-19, 3–10.
7. Барвінок, І. (1999). Визначення рівня розвитку естетичної культури у школярів. *Початкова школа*, 5, 59-61.
8. Беланова, Р. (2001). Українська національна ідея – висока духовність особистості. *Початкова школа*, 6, 12-15.
9. Бех, І. Д. (2003). Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 280.
10. Белкіна, Е. (2001). Виховання мистецтвом. *Мистецтво та освіта*, 2, 36-38.
11. Білецький, Т. (1997). Спостереження і роздуми про національну своєрідність українського мистецтва. *Народна творчість та етнографія*, 4.
12. Божко, Л.М. (1997). Виховання дитячої уяви у художніх образах. К.: Либідь, 108.
13. Васильєва, О., Поклад, І. (2002). Розвиток творчої особистості дитини в образотворчій діяльності. *Мистецтво та освіта*, 2, 42-43.
14. Волинець, Л.В. (2002). Мистецька освіта в школі. *Мистецтво і освіта*, 3, 14-17.
15. Волкова, Н.П. (2001). Педагогіка: посібник. К.: Академія, 576.

16. Волошина, Н.Й. (1996). 3 теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва. *Педагогіка і психологія*, 3, 9-18.
17. Гіптерс, З. (2001). Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*, № 9, 60–63.
18. Голінська, Т.М. (2007). Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв : монографія. Херсон: Айлант.
19. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь, 375.
20. Горобець, Н. (1999). Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва. *Рідна школа*, 11, 46-49.
21. Демченко, І. І. (2002). Вплив образотворчого мистецтва на творчий розвиток учнів початкових класів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць*. Вип. 2. 99–104.
22. Демченко, І. І. (2003). До питання розвитку художньої творчості учнів початкової школи. *Рідна школа*, № 2, 45–47.
23. Естетика: Навч. посіб. (2003). За ред. В.О. Лозового. К.: Юрінком Інтер, 208.
24. Естетичне виховання (густосологія): методичні рекомендації. (2004). Запоріжжя, 42.
25. Єршоміна, О., Сердюк, І. (2000). Формування естетичного сприйняття творів мистецтва: з досвіду роботи. *Мистецтво та освіта*, 1, 39-41.
26. Захарчук-Чугай, Р. В. & Антонович, Є. А. (2012) Декоративно-прикладне мистецтво. Київ : Знання, 342.
27. Зязюн, І. А. (1997). Краса педагогічної дії: навч. посібник . К.: Україно-Фінський інститут менеджменту і бізнесу, 302.
28. Кара-Васильєва Т. (2005) Декоративне мистецтво України ХХ століття. Київ : Либідь, 280.
29. Клименко, О.О. (1997). Розвиток учнів на уроках образотворчого мистецтва. *Нові технології навчання*. К. Вип.19. С.237-239.

30. Клименко, В. (2003). Умови творчого розвитку особистості. *Завуч*, 33, 11-14.
31. Коновець, С. В. (2000). Образотворче мистецтво в початковій школі. К.: Знання, 80.
32. Котляр, В. П. (2006). Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. К.: Кондор, 200.
33. Красовська О. (2000) Використання декоративно-прикладного мистецтва як засобу виховання учнів. *Рідна школа*, 4, 71–73.
34. Кульчинська, Н.Л., Кульчинська, А.А. (2003). Ігри в музеї. *Чоловічок*, 1.
35. Лещенко, М.П. (1996). Сучасні зарубіжні концепції естетичного виховання. *Педагогіка і психологія*, 12, 171-178.
36. Лозовий, В.О. (2005). Основи естетики. К.: Вища школа, 275.
37. Любарська, Л. (2002). Уроки образотворчого мистецтва *Початкова школа*, №9, 50–55.
38. Мандзій, П. О. (2001). Вплив образотворчого мистецтва на інтелектуальний розвиток учнів. К.: Наук. світ, 245.
39. Масол, Л. М. (2006). Методика навчання мистецтва у початковій школі: пос. для вчителів у початковій школі. Х.: Ранок, 256.
40. Мацкевич, М. (1998). Зайди у світ мистецтва: програма естетичного виховання. *Дошкільне виховання*, 4, 16-22.
41. Мотузенко, В. (1996). Виховна роль уроків образотворчого мистецтва. *Рідна школа*, 10, 51-54.
42. Падалка, Г. М. (2008). Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. К.: Освіта України, 274.
43. Рагозіна, В. (2001). Особистісно-зорієнтований підхід до діагностики розвитку учнів у процесі художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*, 1, 50-53.
44. Редчук, Г.С. (2003). Бесіди з образотворчого мистецтва. *Початкова школа*, 1, 19-23.

45. Рудницька, О. (2000). Українське мистецтво у полікультурному просторі. Київ, 208.
46. Савченко, О. Я. (1998). Розвивай свої здібності. Навчальний посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 180.
47. Савченко, О.Я. (2002). Дидактика початкової школи. К.: Абрис, 368.
48. Сирітка, Г. (2002). Виховання естетичних поглядів молодших школярів. *Початкова освіта*, 13, 8.
49. Стасюк, Н. А. (2009). Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки*, 5, 23–31.
50. Стецько, Н. (2005). Розвиток художньої уяви на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа*, 1, 16-19.
51. Сухомлинський, В. О. (2012). Серце віддаю дітям. Київ: Акта, 564.
52. Томашевський, В. (2000). Проблема та умови організації творчої роботи на уроках образотворчого мистецтва. *Рідна школа*, 9, 66-67.
53. Томашевський, В. (2000). Розвиток творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва. *Рідна школа*, 4, 48-49.
54. Тушева, В.В. (1995). Естетичне виховання в школі. *Високі технології навчання*. Х., Ч.2, 107-109.
55. Українська художня культура. (1996). За ред. І. Ф. Ляшенка. К.
56. Фіцула, М.М. (2006). Педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 560.
57. Шадріна, І.М. (2000). Розвиток художньої уяви на уроках художньої праці. *Початкова школа*, 4, 84-87.
58. Шарабура, О. (2004). Народне мистецтво в естетичному вихованні дітей. *Нова педагогічна думка*, 2, 94–97.
59. Шпак, В.І. (1996). Взаємозв'язок загального й естетичного розвитку у вихованні учнів. *Початкова школа*, 2, 30-37.
60. Яновська, Н. (2005). Мистецтво навчання або навчання через мистецтво. *Початкова школа*, 9, 47-49.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспекти уроків з образотворчого мистецтва з вивчення декоративно-прикладного мистецтва

Тема. Казкова квітка Петриківки. Петриківський розпис. Початкове освоєння прийомів розпису. Виконання вправ (гуаш, акварельні фарби).

Мета: ознайомити з поняттям петриківського розпису, з декоративним розписом, навчати учнів володіти елементами розпису: зернятко, гребінчик, горішок і перехідний мазок; розвивати вміння дітей працювати в техніці малювання петриківського розпису, точність рухів та окомір; виховувати почуття прекрасного, розуміння змісту декоративно-прикладного мистецтва та любов до художніх надбань.

Обладнання: підручник, мультимедійна презентація, кросворд, послідовність виконання композиції, готова композиція, альбом, олівець, фарби, пензлики, склянка для води,.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Створення сприятливого психологічного комфорту.

– Діти, давайте розпочнемо його з теплої посмішки та гарного настрою, для того, щоб наш урок пройшов вдало. Посміхніться своєму сусідові за партою, посміхніться мені, самому собі.

1.2. Перевірка готовності до уроку.

– Перевіримо, чи все необхідне ви приготували для уроку, тобто альбом для малювання, фарби, пензлики, склянки з водою.

2. Актуалізація опорних знань.

2.1. Вступна бесіда.

– Пригадаємо, з яким видом образотворчого мистецтва ви ознайомилися на минулих уроках? (*декоративно-прикладним мистецтвом*)

– Які види декоративно-прикладного мистецтва ви знаєте? (*вишивка, декоративний розпис, писанкарство, витинанка*)

2.2. Створення проблемної ситуації. Розгадування кросворду.

– Для того, щоб дізнатися, що сьогодні ми будемо малювати, треба відгадати кросворд. Ключове слово у кросворді є підказкою до теми нашого уроку.

– Діти, давайте прочитаємо ключове слово. (*Квітка*)

2.3. Повідомлення теми і мети уроку.

– На уроці сьогодні ми дізнаємося, як квітка завдяки чарівному пензлю перетворюється на чарівну та казкову. Отож, тема нашого уроку «Казкова квітка Петриківки».

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Розповідь легенди вчителем.

– Ми ознайомилися на уроках з декоративно-прикладним мистецтвом і петриківським розписом. Чому ж його називають саме петриківським ми дізнаємося сьогодні на уроці.

За легендою колись давно в одному селі жили сумні люди і не було радості в їхньому житті. Аж якось завітала до них у гості дівчинка Оленка.

Подивилася вона навкруги, взяла фарби та намалювала на стіні хати великий букет яскравих квітів. Схожі квіти, але меншого розміру, з'явилися навколо печі, біля вікон, над дверима. Різні відтінки жовтих, червоних квітів яскраво виділялися на фоні зелених листочків. Виднілися соковиті червоні плоди.

Потім Оленка взялася за скриню. На ній теж розквітли червоні квіти. Скриня стала виглядати вишукано. Подібні візерунки дівчинка намалювала на кухонних дощечках, на спинках стільців.

Коли люди повернулися додому з ярмарку, то не впізнали спочатку своєї хати, бо усе тішило око казковими орнаментами. Тоді посміхнулися люди і вже ніколи не сумували.

Багато хто в цьому селі запозичив цю ідею, та почав розписувати свої хати. Це створювало чудовий настрій!

А навколо хат зачаровували квіти, завдяки яким люди збагачувалися серцем і душею, спостерігали за красою рідного краю, в якому народилися та жили.

Село це називалося Петриківка. Тому й малюнки стали називати петриківськими. Ось так казково з'явився петриківський розпис.

3.2. Розповідь учителя.

Село Петриківка знаходиться на Дніпропетровщині. Велике, славне село, яке зачаровує світ своїми мальвами і жоржинами, соняшниками та червоною калиною. І тими, що на городі чи в саду, а найбільше намальованими на скринях, вазах, глечиках, тарілках, колисках, столах, на папері.

Малюють майстри темперними фарбами. Це фарби, які розведені на молоці, яєчному жовтку, вишневому клеї. Використовуються для малювання на дереві. Це надає їм легкості, прозорості, підсилює інтенсивність кольору.

В основі петриківського розпису лежать прийоми вільного живописного малювання пензлем. Петриківські майстри в орнаменти розписів вплітають садові, польові квіти, листки, стебла квітів, грона винограду, кетяги калини. Їхня мета – втілити в одному образі красу усіх рослин.

Квітка в уявленні майстрів є символом пишності у природі, її розкішному цвітінні, щедрості плодів. Щоб наголосити на цьому, майстри вдаються до фантастичних перебільшень, творять петриківський світ краси природи.

Секретом своєрідності петриківського розпису є залежність від саморобних пензлів, якими користуються народні майстри.

Майстриня Тетяна Пата згадувала, що раніше вона малювала саморобними пензликами з шерсті, якими торкнувся легко паперу, і виходить дрібний тоненький мазок. А покладеш кілька десятків мазків і вже красується квітка ніжна, яскрава.

Малювали ягоди калини за допомогою очерету, вмочували її у фарбу, а потім на папір. Виходили однакові ягоди. А ягоди суниць малювали просто пальцем.

3.3. Робота з додаткової наочністю. Перегляд зразків робіт майстрів петриківського розпису.

– До старшого покоління майстрів належить Тетяна Пата.

Її твори, зокрема «Зозуля на калині» надзвичайно життєрадісні, пронизані сонячним промінням. Зверніть увагу, що сильні контрастні сполучення кольорів не порушують загальної цілісності композиції. Це різні

відтінки червоного, синього і жовто-зеленого. У кетягах калини нічого не загубилося, всі елементи врівноважені.

З такою спостережливістю і любов'ю художниця відтворила найхарактерніші риси кожної гілочки, кожної травинки. При цьому Тетяна Пата зберегла принцип стилізації елементів у декоративній композиції.

У Марії Кравець композиція «Степове літо» використовується в настінному розписі як компоненти декору. Характерною особливістю традиційної композиції Петриківки є розташування в центрі трьох великих квіток, а з боків відгалужуються менші за розміром квіти.

Пізніше такі композиції почали писати на папері. Але й надалі кольорове рішення композиції тримається на трьох основних кольорах. Погляньте, як це виглядає у композиції Валентини Деки «Квітучий край».

– Який художній образ створила майстриня? (*Диво-птаха серед квітів*)

Сучасні майстри петриківського розпису, створюючи композиції, використовують багату палітру споріднених кольорів.

Як і багато років тому так і нині всі декоративні композиції, створені у Петриківці, мають спільну основу, в якій є однакові елементи написання:

зернятко, гребінчик, листок, горішок та багато інших. Ми навчимося писати найважливіші.

4. Вступний інструктаж та самостійна практична робота учнів.

4.1. Підготовчі вправи.

Елемент петриківського розпису «Зернятко» є простим мазком, форма якого залежить від форми пензлика. Він є одним з основних елементів петриківського розпису.

Проводимо на папері вертикальну та горизонтальну лінії. Уздовж вертикальної лінії наносимо зернятка круглим пензлем, що при намочуванні збирається на кінчику в голочку. Для цього можна використати фарбу будь-якого кольору. Корпусом пензлика натискаємо так, щоб мазок мав форму краплі води.

Повторюючи мазок багато разів, намагаємося наносити зернятко однакового розміру і на однаковій відстані. Ми не тільки навчимося правильно наносити такий мазок, а й потронуємо окомір і вправність своєї руки.

Так само наносимо зернятка уздовж горизонтальної лінії. Якщо наносити зернятка похило до проведеної кінчиком пензля прямої лінії, то можна отримати колосок або листок. Це залежатиме від напрямку зернятка.

Наступний елемент петриківського розпису «криве зернятко». Набираємо фарбу на круглий пензлик і починаємо наносити мазок, як і звичайне зернятко, але при натискуванні трохи повертаємо руку вправо чи вліво.

Маємо викривлену півколом краплину. Пишемо криві зернятка попарно, назустріч одне одному та отримуємо пуп'янок.

Якщо об'єднати чотири чи п'ять кривих зернят, можна отримати пелюстку великої квітки.

Елемент «гребінчик» починається з потовщення. Його роблять натиском пензля і закінчують тоненьким вусиком, який передають за допомогою легкого дотику кінчика пензля. Покладені кілька таких мазків нагадують гребінець.

Елемент «горішок» складається з двох мазків, вигнутих півлунками та поставленими один проти одного. Заповнивши порожнє місце між півлунками або двома-трьома зернятковими мазками, утворюємо форму, подібну до лісового горішка.

Елемент «перехідний мазок» накладається одним пензлем, але двома фарбами. Спочатку пензель вмочують в одну фарбу, наприклад зелену, а потім у жовту. Такий мазок утворює витончені переходи від одного кольору до іншого.

4.2. Поетапне зображення вчителем композиції з поясненням.

- Простим олівцем намічаємо стебла і великі квіти.
- Позначаємо листя та маленькі квіти.
- Добираємо червоні кольори. Розмальовуємо декоративні квіти.
- Доповнюємо зображення дрібними декоративними елементами маленьких квітів, стебел, листя, травинок.

4.3. Практична робота учнів.

– Ми тренувалися наносити основні елементи розпису, а тепер спробуємо створити власну композицію «Казкова квітка Петриківки».

– Зобразіть квіти, стебла, листя, маленькі квіти, травинки.

– Наносячи мазки, майстер обертає аркуш навколо своєї руки, а не навпаки. Так зручніше писати, а робота виходить охайнішою.

4.3.1 Фізкультхвилинка.

4.3.2. Індивідуальна допомога окремим учням.

– Якщо в когось виникнуть запитання – підніміть руку, я підійду.

4.4. Оцінювання, коментування, виставка найкращих робіт.

– Зараз підніміть свої роботи і покажіть один одному по рядах.

– А тепер ті, хто отримав сонечко, вийдіть до дошки зі своїми малюнками. Ці діти молодці, дотримувались пропорцій при виконанні роботи, робота акуратна, всі мазки виконані правильно.

5. Підсумок уроку.

5.1. Підсумкова бесіда.

– Якою була тема нашого уроку?

- Що ми сьогодні навчилися зображувати?
- На основі яких кольорів створюють традиційну композицію в петриківському розписі?
- Яких майстрів петриківського розпису ви запам'ятали?
- Квіти прикрашають наше життя. Тож нехай на Землі їх буде більше. І хай серед них будуть не тільки квіти, які ви намалювали, а і виростили самі.

5.2 Прибирання робочих місць.

- Тепер приберіть свої робочі місця. Акуратно складіть фарби, вилийте воду зі склянки.

5.3 Прощання з класом.

– Діти, ви молодці! Мені було дуже приємно з вами працювати. До побачення!

Тема: Мистецький посуд.

Мета: ознайомити учнів із виражальними можливостями декоративної композиції; підпорядкованості форми та розміру елементів композиції, вчити створювати власноруч візерунки, орнаменти, декорувати посуд, нагадати про те, що будь-який предмет можна зобразити в геометричній формі, вчити бачити і розуміти прекрасне в навколишньому житті, розвивати уяву, фантазію дітей, закріплювати навички роботи з фарбами, олівцями, фломастерами, виховувати бажання творити красу своїми руками і охайність у виконанні декорування посуду.

Обладнання: наочність, аркуш паперу, фарби, палітра, простий олівець.

Тип уроку: комбінований.

Клас: 4.

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Створення психологічного комфорту у класі.

– Доброго дня діти. Налаштуємося на хвилю активної праці: будемо старанними, задля плідної роботи протягом усього уроку. Візьміть за руку свого сусіда по парті, усміхніться і промовте девіз нашого уроку:

Працюймо наполегливо, швидко, старанно, щоб кожна хвилина не витрачалась марно.

– А допоможуть нам в цьому наші постійні друзі: старанність, уважність і пам'ять.

1.2 Перевірка готовності учнів до уроку

– А зараз перевірте чи у вас є все необхідне на парті: аркуш паперу, пенал, фарби, пензлик та стакан для води.

2. Актуалізація опорних знань учнів.

2.1 Вступна бесіда з учнями.

– З попередніх уроків образотворчого мистецтва пригадайте: що називають декоративно-ужитковим мистецтвом?

– Чи маєте вдома розписні глечики або тарілки, різьблені скриньки, вишиті серветки або сорочки?

– Чим прикрашені ці вироби? Чим подобаються вони вам?

2.2 Створення проблемної ситуації.

– Для того, щоб дізнатися тему уроку пропоную вам прослухати вірш.

Вони в кожному домі є і призначення мають своє:

Чайник-чай заварити, чашки – чаю попити,

Друшляк – вишні помити, каструля – борщик зварити.

Миски, тарілки і блюдця – усі вони посудом зуться.

– Отож, про що розповідається у вірші? (Розповідається про посуд)

2.3 Оголошення теми і мотивація навчальної діяльності учнів

– Сьогодні ми будемо малювати кухоль та прикрашати його орнаментом. А тема сьогоднішнього уроку «Мистецький посуд».

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1 Розповідь вчителя з елементами бесіди.

– Отже, як ми вже пригадали, що декоративно-ужиткове мистецтво – це галузь художньої творчості, мета якої – створення мистецьких виробів побуту.

– Ці предмети не лише корисні, а й гарні. Давайте поговоримо про ті з них, якими користуємося щодня, - про посуд.

– Що робить декоративний посуд гарним?

– Але точніше сказати декор, оскільки це поняття включає в себе художню обробку чи художнє оформлення виробу в цілому: розпис, добір кольорів, фактуру поверхні та інші особливості.

– Як ви вважаєте чи правильним є твердження, що чим більше прикрас на предметі, тим він красивіший?

– Вірно, адже надмірне прикрашання неприємне для ока, переобтяжує предмет, заважає його цілісному сприйняттю і навіть втомлює.

– Розгляньте святковий і повсякденний посуд на ілюстраціях.

- Чим вони відрізняються? Де вони використовуються?
- Святковий посуд – витончений, вишуканий, незвичайний за формою, характером, настроєм. Форма й розпис можуть створити певний настрій, оскільки ситуація може бути веселою, урочистою, стриманою. Тому необхідно знати, як прикрашати посуд у кожному конкретному випадку.

– Слово «decor» в перекладі з латинської – прикрашання. Звідси й декорування предметів. Хто ж працює над декором посуду? Раніше цим займалися народні умільці, зараз художники-професіонали.

– Перш ніж розпочати роботу, художник має уявити, для чого призначатиметься посуд, як його будуть використовувати. Отже, майстер прагне до того, щоб посуд був зручний у використанні. Спочатку художник шукає необхідну форму, а потім прикрашає її.

– Саме декор перетворює звичайний горщик на святковий, ошатний глечик.

– В Україні є багато місць, які славляться гончарним промислом, одне з них – с. Опішня на Полтавщині. Земля тут багата на поклади глини. Опішнянські гончари називають глину «святою землею». Тут виготовляють різноманітний посуд.

– Макітри, барила, баклаги, кухлі, куманці, миски, глечики увібрали в себе невичерпну фантазію гончарів. Славиться Опішня кольоровими орнаментами. Народні умільці використовують у розписі виробів елементи рослинного світу. Такий розпис надає предметам святковості.

– Ось, подивіться на дошку, так виглядають знамениті опішнянські глечики.

3.2. Робота з додатковою наочністю.

– Кожен з них є неповторним у своєму декоруванні. Іграшки опішнянських майстрів можуть бути яскраво-жовтого, червоно-коричневого або зеленого кольорів, прикрашені блакитним яскраво-зеленим, синім або чорним кольорами, політі прозорою глазур'ю. Це своєрідні ознаки, які виділяють мистецтво цього регіону.

– Ось, погляньте на дошку, ці симпатичні глиняні горщики називають «двійнятами». Як ви вважаєте, чому їх так називають?

– Так, вірно. Вони наче брати, яких міцно з'єднує одне кільце. Двійнята круглі, товстенські, мають опуклі боки і широке денце.

– Осінь – пора збирання врожаю. З яблук, груш, слив роблять смачні соки, інші напої. Їх можна зберігати в круглих посудинах, що подібні до бубликів на ніжках із шийками та носиками. Подивіться на куманця і квасника. Чим вони відрізняються? Куманець міцний, дуже виразний за формою – нагадує статечну курочку. А квасник з високою кришечкою і вигнутим носиком скидається на хвалькуватого півника.

4. Вступний інструктаж і практична самостійна діяльність учнів.

4.1. Поетапне зображення композиції вчителем

– Сьогодні ми будемо малювати кухоль та оздоблювати його орнаментом. Перед тим як розпочати малювати кухоль нам потрібно з'ясувати з яких частин він складається. Він складається з самої ємності та ручки.

– Діти, почніть малювати свій малюнок спершу простим олівцем.

1. Наш кухоль повинен стояти на якійсь поверхні, тому спершу нам потрібно намалювати горизонтальну лінію, яка буде відділяти стіл від стіни.

2. Далі ми малюємо саму ємність кухля та домальовуємо кухлеві ручку.

3. На завершальному етапі ми малюємо на кухлевій орнамент та розмальовуємо його фарбами.

– Ось погляньте на ці кухлі. Ви можете створити свій орнамент.

– Нагадую, кольори ви повинні змішувати в палітрі. Використовуйте свою улюблену колірну гаму і малюйте акуратно, будьте уважними аби не розлити воду і не зіпсувати малюнок.

– Перш ніж почати малювати, давайте пригадаємо правила роботи з фарбами:

– Пензликом не розмахуємо, щоб не забруднити сусіда за партою.

– Фарби змішувати на палітрі.

– По закінченню роботи пензлі слід добре помити, витерти і поставити в склянку ворсом вгору для збереження структури ворсу.

3.2 Практична робота учнів.

3.2.1 Фізкультхвилинка

3.2.2 Індивідуальна допомога окремим учням.

– Починайте працювати. Якщо у вас виникнуть якісь проблеми чи питання, то підніміть руку і я підійду до вас і допоможу.

4.3.Оцінювання, коментування та виставка найкращих робіт учнів.

– Завершуйте свою роботу. Перший ряд підніміть та покажіть свої малюнки другому і третьому ряду, другий ряд – першому і третьому , третій ряд – першому та другому.

– Ті, хто отримав кухлик жовтого кольору – ваші роботи не є досконалими і вам слід бути більш уважними; зелені кухлики – ваші роботи гарні, але слід попрацювати краще над елементами вашого малюнку; і червоні – вийдіть до дошки із своїми малюнками і покажіть їх усьому класу, ваші роботи є найкращими, ви уважно слухали усі мої рекомендації і тому у вас все вийшло.

5. Підсумок уроку.

5.1 Підсумкова бесіда.

– Отож, пригадайте: Яка була тема нашого уроку?

– Що таке декоративно-прикладне мистецтво? Що означає слово декор?

– З яким мистецьким посудом ви сьогодні зустрілися вперше?

– Молодці!

5.2 Прибирання робочих місць

- Тепер приберіть свої робочі місця. Акуратно складіть фарби, вилийте воду з стаканчика.

5.4 Прощання з класом.

- Діти, ви молодці! Мені було дуже приємно з вами працювати. До побачення!

Додаток Б

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва в ігрових формах

«Розглянь і розкажи»

Можна придумати багато ігрових завдань з метою навчити бачити виразність і красу форм і ліній у виробих декоративно-прикладного мистецтва.

Одне з ігрових завдань називається «Чарівні вироби». Діти отримують повну свободу рухатися і фантазувати, кожен може проявити свої здібності, відшукати орнаменти, силуети тощо.

Здатність бачити в малюнку знайомі або фантастичні образи готує дітей до сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва – виробів з кераміки, вишивки, візерунків на тканині, з якими вони познайомляться пізніше в музеї.

«Рамка з розписом»

У гру можна пограти так. Діти, беруть невелику рамку, самостійно обстежують навколишній світ з метою знайти декоративний розпис.

Предмети, які потрапляють в рамку, наставлені на них, як об'єктив фотоапарату, утворюють несподівано гарні, гармонійні композиції – закінчені розписи, створені самим життям.

Такі етюди з рамкою відкривають новий погляд на світ, допомагаючи побачити красиве в звичному, вчать уважно дивлятися в навколишній.

Після таких занять діти із задоволенням малюють розписи – предмети на столі, правда, не такі, як вони тільки що бачили, а свої, з улюбленими візерунками, малюють вироби.

«Знайди виріб»

Гра-пошук. Заздалегідь, приготуйте 2-3 деталі відомого вам декоративного твору – орнамент, квіти, глечик тощо.

У музеї картин покажіть їх учням і разом почніть пошук картини з цією деталлю. Потім уважно розгляньте разом знайдений твір, називаючи кожен предмет, його колір і форму. Зверніть увагу на особливо красиву деталь.

«Вироби оживають»

Виберіть знайомий виріб декоративно-прикладного мистецтва. Ще раз уважно вивчіть його до деталей.

Під час попереднього розглядання та опису потрібно навчити дітей правильно підбирати слова, підшуковуючи ті, що найбільш точно передають побачене, а також правильно позначати частини виробу – центр, середина, верхня частина виробу тощо.

Дитина встає спиною до картини, їй задаються запитання. У цій грі дитина згадує все, про що говорили на уроках.

Це – гра-тренінг. Вона розвиває художню пам'ять дитини, здатність розрізняти кольори, готує до малювання по пам'яті.

«Я – екскурсовод»

Учням пропонується стати екскурсоводом. Учень-екскурсовод веде всіх до твору, який йому подобається і що він запам'ятав про нього. Ще недостатньо вільно орієнтуючись в музеї з його великою кількістю залів, він просить допомоги у вчителя, як знайти потрібний художній твір. Опинившись біля картини, дає завдання іншим зобразити подібний твір.

Потім екскурсовод веде своїх екскурсантів навмання, зупиняючись перед тими творами, які йому знайомі, вважаючи за краще самостійно виконувати завдання, задавати питання і відповідати на них.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

Титаренко В.С.

(підпис)